

SE ON SITTEN GRADU

Kotimainen kirjallisuus

Turun yliopisto

2010

SISÄLTÖ

1. Tutkiminen ja seminaarityöskentely	3
1.1. Johdannoksi	3
1.2. Millainen on hyvä tutkielma?	4
1.3. Miksi tutkielmaa tehdään seminaarissa?	6
1.4. Miten opponoidaan?	7
1.5. Millainen on hyvä tutkielman rakenne?	9
1.6. Miksi tutkimuksessa viitataan toisiin tutkimuksiin?	10
1.7. Entä sitten, kun pro gradu -tutkielma on valmis?	12
1.8. Tutkielman arviointiperusteet	13
2. Tiedonhaku	15
2.1. Tiedonhaku ja lähdekritiikki	15
2.2. Tietokannat	16
2.3. Kirjallisuuden yleisesitykset ja bibliografiat	18
2.4. Aikakauslehdet ja kirjallisuusarvostelut	20
2.5. Kirjeet, käsikirjoitukset ja nauhoitteet	21
2.6. Opinnäytteet	22
3. Lähteet	23
3.1. Lähdeviitteet	23
3.2. Lähdeluettelo	28
3.3. Lyhenteet ja pikkusanat sulkeissa	36
Teknisiä ohjeita	37
Liitteet I–VIII	38

1. Tutkiminen ja seminaarityöskentely

1. 1. Johdannoksi

Tutkiminen on luovaa toimintaa. Siitä huolimatta tutkimuksellista esitystapaa ohjaavat monenlaiset ohjeet ja säännöt. Tärkeimmät periaatteet ovat sellaisia, joita noudatetaan kaikissa tieteissä, mutta osa käytännöistä vaihtelee tutkimusaloittain ja jopa oppiaineittain. Kaikilla tieteenaloilla pidetään ihanteena esimerkiksi selkeää ja mahdollisimman yksiselitteistä kirjallista ilmaisua, mutta viittauskäytännöistä ja lähdeluetteloiden merkitsemistavoista ei ole olemassa vain yhtä standardia.

Tässä oppaassa esitellään Turun yliopiston kotimaisessa kirjallisuudessa noudatettavia tutkielman laatimisen ihanteita ja sääntöjä. Oppaan tekemiseen ovat osallistuneet Heidi Grönstrand, Ulla-Maija Juutila, Siru Kainulainen, Kaisa Kurikka, Päivi Lappalainen, Kati Launis, Olli Löytty, Kukku Melkas, Viola Parente-Čapková, Lea Rojola, Markku Soikkeli. Opiskelijat Lena Gottelier, Otto Myöhänen ja Katri Viili antoivat arvokasta palautetta, jonka perusteella tekstiä paranneltiin. Tiina Hurskainen oikoluki vielä viimeisen version.

Opas jakautuu kolmeen osaan. Aluksi puhutaan tutkimisen ja seminaarityöskentelyn periaatteista, sitten tiedonhausta ja lopuksi ulkoasusta sekä viitteiden ja lähteiden merkitsemistavoista. Liitteistä löytyy malleja niin nimilehden kuin lähdeluettelonkin tekemiseen.

Opas ei sisällä kaikkea tutkielman tekemisessä tarvittavaa tietoa, vaan sen tarkoitus on toimia perustana ja viittauskohteena seminaarissa käytäville keskusteluille. Lisätietoja ja inspiraatiota voi etsiä muista tutkielmanteko-oppaista. Sirkka Hirsjärven, Pirkko Remeksen ja Paula Sajavaaran *Tutki ja kirjoita* (13. uudistettu painos 2008) tarjoaa vankan ja seikkaperäisen selvityksen aiheesta. Ideoita ja kannustusta löytyy muun muassa seuraavista teoksista: Juha T. Hakalan *Uusi graduopas: melkein maisterin entistä ehompi niksikirja* (2009), Antti Kariston ja Ullamaija Seppälän *Maukas gradu: valmistusvihjeitä tutkielman tekijöille* (2004) sekä Merja Kinnusen ja Olli Löytyn toimittama *Iso gee: gradua ei jätetä!* (1999).

Viimemainitussa opuksessa Alivaltiosihteeristä tunnettu toimittaja Pasi Heikura listaa 10 hyvää syytä siirtää graduntekoa tuonemmaksi. Yksi niistä kuuluu näin: ”Kun sinulle tulee sellainen olo, että olet lukenut Suomen tiedekirjastoista kaiken tarpeellisen graduusi liittyvän aineiston, syyllistyt todennäköisesti hybrikseen eli saavutustesi yliar-

vioimiseen. Liian monet tieteen edistysaskeleet ovat tyssääntyneet nöyryyden puutteen. Sulkeudu vielä kolmeksi vuodeksi takaisin kammioosi ja tarkista, olisiko jokin tutkimuksesi osa-alue jäänyt huomaamatta.” Tarmokkaasta yrityksestään huolimatta kirjoittaja ei onnistunut noudattamaan omia ohjeitaan. Hänen gradunsa ”*Anteeksi, en ollut tuntea teitä vaatteet päällä.*” *Etnografinen tutkielma Tampereen Rauhaniemen avanto-uimareista* valmistui vuonna 2001.

1.2. Millainen on hyvä tutkielma?

Useimmilla meistä on luultavasti muistissa hetkiä, jolloin ei millään malttaisi laskea käsistään lukemaansa teosta. Vaikka aamulla on tärkeä luento, tentti, kokous tai muu tilaisuus, jossa olisi oltava virkeänä ja valppaana, emme kuuntele järjen ääntä vaan jatkamme lukemista. Teos on saanut meidät valtaansa. Tavallisesti näin koukuttavat teokset kuuluvat ns. kaunokirjallisuuden piiriin, ja aika harvalla lienee kokemus, että tutkimuskirjallisuus olisi kulunut käsissä yön tunteina muutoin kuin viimeisenä yönä tenttiin valmistautuessa. Mutta parhaimmillaan hyvä tutkimus saa aikaan samantyyppisen innostuksen tunteen ja halun lukea. Mistä ja miten tällainen tutkimus syntyy? Mitkä ovat sen rakennusaineet?

Tutkimusaiheen valinta ja tutkimusongelma

Kuten kaikessa hyvässä kirjoittamisessa, ensimmäisenä hyvyyden kriteerinä voi pitää työn kiinnostavuutta. Jos työn tekijä ei itse ole innostunut omasta tutkimusaiheestaan, ei siitä saa muidenkaan silmissä kiinnostavaa. Siksi tutkimuksen aihe kannattaa valita huolella juuri sellaisten asioiden piiristä, jotka itseä kiinnostavat. Toisaalta oma into ei vielä riitä tekemään tutkimusta myös toisille kiinnostavaksi. Hyvästä tutkimuksesta tulisi löytyä tehtävänasettelu, joka on edes himpun verran erilainen kuin aiemmin aihetta käsittelevissä tutkimuksissa. Tutkimusaiheen pitäisi olla tavalla tai toisella uusi, sellainen, jota ei aiemmin ole tutkimuksen keinoin käsitelty.

Tällaisen uuden keksiminen edellyttää, että tuntee jo tehtyä tutkimusta, ja hyvä olisi myös olla ainakin vähän hajulla siitä ajankohtaisesta tieteellisestä keskustelusta ja niistä kiistanaiheista, jotka tutkimuksen kentällä tutkijoita kuohuttavat. Tämä jälkimmäinen aspekti ei tarkoita tutkimusmuotien perässä juoksemista, vaan usein nämä kiistanaiheet ovat merkki tutkimuksen kentällä olevasta, siihen mennessä ratkaisemattomas-

ta ongelmasta, jonka pohtiminen koetaan oppialan piirissä tärkeäksi. Näillä eväillä on mahdollista muotoilla tutkimusongelma, joka on tieteellisesti paitsi pätevä myös kiinnostava.

Edellisestä voikin päätellä, että mielekkään tutkimusongelman keksiminen on jomelkoisen iso osa itse työtä. Tutkimusongelma tai tutkimuskysymys on työn alkaessa aina alustava, ja se täsmentyy sitä mukaa kun tutkimus etenee. Usein opiskelijat ovat työnsä alussa huolissaan siitä, että heidän tutkimuskysymyksensä tuntuu epämääräiseltä ja että he eivät ole kyenneet muotoilemaan sitä täsmällisesti. Mutta tällainen piirre kuuluu siis aivan normaaliin tutkimustyöhön.

Teoriat ja metodit

Tutkimusongelma johdattelee ongelman ratkaisussa auttavien teorioiden äärelle. Tutkimusongelma on siis tutkimuksen tekemisessä valti, joka ohjaa hakemaan niitä teorioita ja kehittelemään niitä metodeja, joita ongelman ratkaisuun tarvitaan. Teoria ei ole itseisarvo, vaan se pyrkii olemaan väylä kriittiseen, tutkivaan ajatteluun. Hyvässä tutkimuksessa ongelma ja sen teoreettinen ja metodinen kehystäminen kulkevat käsi kädessä. Teoriaa ja metodia ei voi irrottaa toisistaan. Se, millaiseksi ilmiöksi kirjallisuus ymmärretään, määrittää myös tavan, metodin, jolla kirjallisuutta tutkitaan. Metodi on siten eräänlainen välittäjä teorian ja kirjallisuuden välillä. Vaikka arkiajattelu ja tutkiva ajattelu eivät välttämättä eroa toisistaan, arkiajattelu useimmiten tyytyy toteamaan olemassa olevan, kun taas tutkiva ajattelu etsii uusia ja ennalta arvaamattomia yhteyksiä. Tutkiva ajattelu ei siis ole sitä, että järjestelee ennakkoluulojaan uuteen järjestykseen. Tutkivaan ajatteluun kuuluu ainoastaan leikkimieltyä ja kokeilua, ja yllättävät teoreettiset ja metodiset valinnat tuovat juuri tämän piirteen hyvään tutkimukseen.

Argumentit ja punainen lanka

Hyvässä tutkimuksessa on yleensä juoni, ja useimmiten hyvin klassinen juoni siinä mielessä, että tutkimuksen odotetaan etenevän ongelman ratkaisun yhdestä vaiheesta toiseen. Juonen rakentelua ohjaa tutkimuksen argumentaation tavoite eli se, mitä tutkimuksen tekijä pyrkii työllään osoittamaan. Kun vanhemmat kehottavat lapsiaan laittamaan hatun päähän helteisessä auringonpaisteessa, he itse asiassa argumentoivat sen puolesta, että näissä oloissa hatutta hilluminen on terveydelle haitallista. Tutkimuksen

tekijän argumentointi on samanlaista, vaikka maasto on toinen. Hyvä argumentointi tekee tutkimuksesta loogisesti etenevän, jolloin juonen punainen lanka vahvistuu ja tutkimuksen lukija kokee samanlaista uuden tiedon löytämisen iloa kuin tutkimuksen tekijäkin.

1.3. Miksi tutkielmaa tehdään seminaarissa?

Seminaari-sanan latinalainen alkuperä viittaa puutarhaan. Seminaarityöskentelyn aikana aluksi sangen hatariltakin tuntuvat ideat, tutkielman siemenet, muuntuvat ensin tutkimussuunnitelmaksi, taimeksi, ja lopulta kukoistavaksi (tiedon)puuksi, valmiiksi tutkielmaksi. Puutarhametafora kuvaa myös sitä, että tiede ei koostu yksittäisistä tutkimuksista vaan erilaisten tutkimusten muodostamasta tiedonjoukosta. Vaikka tutkimus on luonteeltaan itsenäistä, sitä tehdään yhdessä keskustellen.

Kotimaisen kirjallisuuden tutkielmaseminaareissa itsenäisyys merkitsee sitä, että kukin osallistuja laatii tiettyyn ongelmanasetteluun pohjaavan seminaarityön ja sille tutkimussuunnitelman. Suunnitelma toimii siis perustana varsinaiselle työlle, jonka laajuus on proseminaarissa n. 25 sivua ja tutkimusseminaarissa n. 30 sivua. Lisäksi kukin seminaarilainen toimii niin yhden tutkimussuunnitelman kuin valmiin työnkin vastaväittäjänä, opponenttina. Yleisön osa ei ole kuitenkaan kuunnella passiivisesti näiden kahden välistä ”väittelyä” vaan osallistua aktiivisesti sekä tutkimussuunnitelmasta että valmiista työstä käytävään keskusteluun.

Keskustelu on kirjoittamisen ohella tärkeä osa tutkimusta. Yleensä tämä merkitsee sitä, että valmiit tutkimustulokset tuodaan julki tiedeyhteisön kriittisen tarkastelun kohteeksi. Seminaarityöskentelyssä keskeisen kriitikon rooli on annettu opponentille, jonka tehtävänä on toimia eräänlaisena esilukijana, mahdollisten tutkielmassa ilmenevien ongelmien mutta myös tutkimuksellisten oivallusten esille tuojana ja keskustelun johdattelijana. Hyvässä opponimisessa kiinnitetään huomiota muun muassa siihen, miten selkeästi tutkimusongelma on asetettu, ovatko valitut metodologiset työkalut (käsitteet) relevantteja ongelman ratkaisemiseksi ja miten ongelmanratkaisussa on onnistuttu sekä kuinka lähdekirjallisuutta on hyödynnetty. Annetun kritiikin tarkoituksena on kiinnittää huomiota mahdollisiin ongelmakohtiin ja auttaa niiden ratkaisemisessa, mutta samalla on tuotava esiin myös työn ansiot. Niin kritiikin antajan kuin työn tekijänkin on hyvä pitää mielessä, että arvioimisen kohteena on nimenomaan käsiteltävä työ puutteineen ja ansioineen, ei sen tekijä ihmisenä. Hyvän kritiikin tehtävä on kannustaa tekijää.

Kaikki osallistujat ottavat osaa seminaari-istunnoissa käytäviin keskusteluihin. Keskustelut eivät suinkaan ala vasta varsinaisen tutkielman valmistuttua, vaan jo tutkielmien aiheita, niiden ongelmanasettelua ja metodisia ratkaisuja ideoidaan yhdessä. Jos on ottanut aktiivisesti osaa kuhunkin tutkielmaan liittyvään keskusteluun alusta asti, on myös valmiin työn käsittely helpompaa. Jotta löytäisi omakohtaista kommentoitavaa, on hyvä tutustua kunkin työn kohteena olevaan aineistoon. Samalla voi jatkuvasti seminaarin kuluessa korjata ja muuttaa omaa työtään toisten esitelmien käsittelyn yhteydessä oppimiensa asioiden pohjalta, onhan tutkielman teko luonteeltaan prosessi, ei kertasuoritus. Vaikka oma suunnitelma tai seminaariesitelmä olisikin jo käsitelty, sitä voi hioa seminaarin kuluessa seuraavaa vaihetta, esimerkiksi kandidattutkielmaa varten.

Keskusteluaktiivisuus otetaan itse tutkielman ja opponoinnin ohella huomioon seminaarista saatavassa arvosanassa. Harjoituskurssien tavoin seminaari-istunnoissa on oltava läsnä, sillä jokainen istunto on ainutkertainen oppimistilanne, jota ei voi jälkikäteen hahmottaa toisten muistiinpanoista. Oppimista ei tapahdu vain oman tekemisen myötä, vaan usein toisten töihin liittyvistä keskusteluista saattaa saada enemmän irti kuin oman työn käsittelystä. Omalle työlleen näet sokeutuu ja siihen kohdistuneen kritiikin saattaa helposti torjua, mutta toisten töitä käsiteltäessä ongelmat voi havaita selkeämmin. Käsiteltävän työn tekijä saa vastaavasti muiden seminaarilaisten kommentoimista hedelmällisiä ideoita tutkielmansa jatkokehittelyä varten. Tämä on tärkeää: toimiihan proseminarityö pohjana kandidaattutkielmalle ja tutkimusseminarityö puolestaan on perustana opintojen lopputyölle, pro gradu -tutkielmalle.

Aktiivinen osanotto liittyy osaltaan seminaarien tavoitteisiin ja niissä saavutettuihin taitoihin. Tavoitteena ei ole vain saavuttaa kyky itsenäiseen tieteelliseen työskentelyyn ja oppia kirjoittamaan tieteellistä tekstiä vaan oppia keskustelemaan kriittisesti muiden töistä ja kirjallisuudentutkimuksellisista kysymyksistä. Seminaryöskentely totuttaa osallistujat ryhmätyöskentelyyn, millä on yhä suurempi rooli nykypäivän työelämässä, onpa sitten kyse mistä ammatista tahansa. Sokerina pohjalla on se, että ryhmässä työskentely on useimmiten paljon hauskeempaa kuin yksin puurtaminen – varsinkin jos istunnossa sanat sinkoilevat ja höyhenet pöllyävät!

1.4. Miten opponoidaan?

Hyvä opponointi herättää ajatuksia ja kysymyksiä, innostaa ja avaa uusia näkökulmia. Näin opponointi valmistautuu:

- tutustuu lähdeoteeseen
- perehtyy aiheeseen ja lähteisiin sekä tarkastaa lähdeviitteet
- miettii opponoinnin kulkua: eteneekö kronologisesti (ei aina välttämätöntä), teematisesti vai tärkeysjärjestyksessä (vahvuuksista ongelmiin)?
- etenee ratkaisukeskeisesti, ei ongelmakeskeisesti
- miettii kysymyksiä, jotka vievät työtä eteenpäin
- vihjaa aihetta sivuavista muista tutkimuksista
- merkitsee kielikorjaukset paperille

Hyvä opponentti on kriittinen ja tarkkaavainen lukija. Näin hän toimii seminaarissa:

- antaa positiivista palautetta, auttaa eteenpäin ja osoittaa työn vahvuudet
- ei etene ainoastaan yksityiskohdasta toiseen vaan sanoo myös jotain kokoavaa
- sanoo jämäkästi, jos on ongelmia
- kritisoi työtä, ei sen tekijää
- antaa parannusehdotuksia
- tekee korjauksia paperille ja antaa opponituaan paperin tekijälle
- on keskusteleva ja rakentava kriitikko
- tuo opponitavalle namia tai viinipullon!
- ottaa työn vakavasti ja antaa omalla panoksellaan sille sen arvon, jonka toisen tekemä työ ansaitsee

Oppimispsykologien neuvo: sano työstä viisi positiivista asiaa yhtä negatiivista kohti!
Ihmisen mieli tallentaa kerkeämmin kritiikin kuin kannustuksen. Siksi täytyy kannustaa täpöillä!

(Listan laativat tutkimusseminaarin työryhmä 2.12.2009 Jusleniassa: Jaakko Virrankoski, Otto Myöhänen, Lena Gottelier, Katri Viili, Kirsi Leinonen, Sanna Suomi, Sanna Mantere, Jani Virta, Miikka Laihinen, Sari Lindroos, Jaakko Mikkola, Heidi Grönstrand ja Kukku Melkas)

1.5. Millainen on hyvä tutkielman rakenne?

Tutkielman rakenne kannattaa suunnitella mahdollisimman yksinkertaiseksi: aluksi on johdanto, sitten analyysia ja tarkentavaa lukemista sisältävä keskiosa ja lopuksi työn kokoava loppuluku. Tämä kolmijako on kelpo tutkielman rakenne. Varsinaisen tekstin aloittaa johdanto, jonka voi otsikoida yksinkertaisesti vain Johdanto/Johdannoksi tai Aluksi. Johdannossa esitetään työn tutkimuskysymys, mitä kysytään ja minkälaiselta aineistolta, esimerkiksi näin: ”Tässä tutkielmassa tarkastelen Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä* romaania (1870) ja pohdin, miten teoksen veljessarjan kuvaus asettuu suhteessa samanaikaisen suomalaisen kansakunnan idean muotoutumiseen. Analyysissäni käytän apuna kulttuurintutkimuksellista lähestymistapaa ja hyödynnän uusimpia teorioita nationalismista.”

Näin johdannossa tulee heti esille niin käytetty aineisto, tutkimuskysymys kuin teoreettinen viitekehyskin. Tämän jälkeen voi esittää, miksi aihetta on syytä tutkia ja millä tavalla edeltävä tutkimus on ottanut huomioon tai sivuuttanut kyseisen aihealueen teoksen yhteydessä. Yhtä hyvin valitsemaansa aihetta voi perustella sillä, että sitä ei ole aikaisemmin tutkittu lainkaan! Silloin kannattaa kertoa, miksi juuri nyt kaivataan tietoa tästä uudesta tutkimuskohteesta eli mikä siinä on tärkeää ja kiinnostavaa nykyhetken kannalta.

Teoreettinen viitekehys on parasta esittää johdannossa vain pääpiirteissään. Tässä kohtaa voi kirjata ylös myös käytetyt teoreetikot tai teokset, joihin tutkielmassa nojataan. Tutkielman keskiosassa eli varsinaisissa analyysiluvuissa voi sitten tarpeen tullen viitata johdannossa esiteltyyn teoriaan ja tarkentaa käsitteitä.

Tutkielman keskiosa jakautuu päälukuihin. Sen voi jakaa teemojen tai osatutkimuskysymysten avulla. Osatutkimuskysymykset ovat päätutkimuskysymystä tarkentavia pienempiä jatkokysymyksiä. Kun tutkielman päälukuja kirjoittaa, on hyvä pitää keksimänsä otsikot mielessä: näin jokainen luku pysyy helpommin sille rajatussa aiheessa. Tutkielman lopuksi kirjoitetaan lyhyt loppuluku, joka voidaan otsikoida yksinkertaisesti Lopuksi tai siten, että otsikko kiteyttää jotakin tutkielman tuloksesta. Loppuluvussa tiivistetään tutkielman tutkimustulokset ja esitetään mahdollisia jatkokysymyksiä. Varsinaista uutta asiaa loppuluvussa ei kuitenkaan kannata esittää ja siksi siinä ei tarvita myöskään lähdeviitteitä.

Tutkielman päättää lähdeluettelo, joka otsikoidaan Lähteet ja jossa käytetään tihennettyä riviväliä (ks. Liite VII). Jos tutkielmassa käytetään liitteitä, tulevat ne viimei-

seksi otsikolla Liitteet. Liitteisiin voidaan sijoittaa sellaista informaatiota (esimerkiksi taulukoita, listoja, kokonaisia runoja), joka hankaloittaa varsinaisen tekstin sujuvaa etenemistä. Liitteet eivät saa jäädä pelkiksi koristeiksi, vaan niihin tulee viitata, ja tarpeen mukaan niitä pitää selittää varsinaisessa tekstissä. Usein liitteet esitellään jo johdannossa.

1.6. Miksi tutkimuksessa viitataan toisiin tutkimuksiin?

Tutkielmaa ei voi laatia viittaamatta muihin tutkimuksiin. Muiden tekstien näkyvää läsnäoloa voi pitää yhtenä tutkimustekstin lajijominaisuutena, sillä mikään muu tekstilaji ei sisällä ainakaan yhtä näkyvästi niin paljon muiden kirjoittajien esittämiä ajatuksia. Tutkimuksissa lainataan ja referoidaan muita tutkimuksia tai sitten niihin viitataan sulkeiden sisällä. Lähdeluetteloä silmäilemällä voi päätellä, missä seurassa tekijä on ajatuksiinsa ja väitteitään jäsentänyt ja koetellut.

Lähdekirjallisuudessa esitettyjen ajatusten referoiminen ja esittäminen omin sanoin on varmaankin yksi tutkimuskirjoittamisen vaikeimpia puolia. Kyse ei ole vain tekstin sujuvuudesta tai lainaamisen ja viittaamisen merkitsemistavoista vaan peräti tutkimuksen etiikasta. Miten voi olla varma, että tekee tekstissään oikeutta referoimilleen väitteille ja tulkinnoille? Erityisesti suorien lainausten kohdalla on syytä olla tarkkana, sillä mitään lainausmerkkien sisällä sanottua ei saa muuttaa. Mahdolliset lisäykset tai muutokset suoraan lainaukseen merkitään hakasulkeiden sisään. Kun sitaatista jättää joutain pois, hakasulkeiden sisällä on kolme pistettä: [...]

Tiedonlähteillä voi olla tutkimuksessa monenlaisia tehtäviä. Niiden avulla näytetään, että tuntee tutkimaansa alaa, vahvistetaan ja perustellaan omia väitteitä sekä käydään keskustelua. Paras tapa oppia lähdeviittausten merkityksiä ja tarkoituksia on lukea tutkimuksia niin sanotusti sillä silmällä. Millaisten väitteiden tueksi tutkija on kirjannut lähdeviitteen? Mitä voi sanoa viittaamatta mihinkään? Mikä on selviö, mikä taas kiistanalaista? Mitä tarkoittaa, kun viitteen edessä lukee ”vrt.” (vertaa), ”ks.” (katso) tai ”esim.”? Kehottamalla *vertaamaan* jotain lähdettä toiseen voi osoittaa muiden tutkijoiden samanmielisyyttä tai erimielisyyttä suhteessa omiin väitteisiinsä, kun taas kehoitus *katsoa* voi tarkoittaa sitä, että mainittu lähde ei ole asian alkuperäinen esityspaikka mutta että siellä käsitellään samaa asiaa. Judith Butlerin ajatuksia käsitellessään voi myös kehottaa *katsomaan* jonkun muun kirjoittamaa tekstiä, jossa Butlerin teorioita on esitelty tai kommentoitu.

Tutkielman tekijän kannattaa pyrkiä perehtymään mahdollisimman laajasti tutki-
maansa aihepiiriä koskevaan aiempaan tutkimukseen. Minna Canthia käsittelevästä tut-
kielmasta ei anna kovin hyvää kuvaa, jos lähteiden joukosta puuttuvat viime vuosina
ilmestyneet Canth-tutkimukset. Teoreettisenkin lähdekirjallisuuden kohdalla voi herätä
epäily lähteiden puutteellisuudesta. Kovin fiksulta ratkaisulta ei kuulosta esimerkiksi
se, että tutkielman laatija ilmoittaa nojaavansa kysymyksenasettelussaan Judith Butlerin
ajatteluun, mutta lähdeluettelosta ei löydy ainuttakaan mainitun teoreetikon itsensä kir-
joittamaa tekstiä.

Lähdeviitteillä on usein väitteitä vahvistava, perusteleva tai todentava tehtävä.
Varsinkin jos väite on jollain tavoin kiistanalainen, kannattaa se varustaa sopivalla läh-
deviitteillä. Lähdetekstien erimielisyyttä tai erilaisia painotuksia voi osoittaa viittaamal-
la ensin yhteen lähteeseen mutta kehottamalla vertaamaan (”vrt.”) sitä toiseen lähtee-
seen, jossa ollaan samasta asiasta jollain tapaa eri mieltä. Lähdeviitteen puuttuminen an-
taa tutkielmasta huonon kuvan. Jos esimerkiksi mainitsee, että Johanna Sinisalón *Ennen
päivänlaskua ei voi* -teosta on tulkittu queer-teorian avulla, olisi hullua jättää kertomat-
ta, missä tutkimuksessa niin on tehty. Myös tulkintojaan voi perustella lähdeviitteillä,
viittaamalla aiempiin tulkintoihin tai jonkin toisen tekstin kohdalla esitettyihin, omaa
analyysia muistuttaviin tulkintoihin. Kun tutkii yhdenpäivänromania, on hyvä katsoa,
mitä joistakin toisista yhdenpäivänromaaneista on sanottu.

Teoreettisen viitekehyksen rakentaminen tuottaa puolestaan tekstiin monimutkai-
sen viitteiden verkoston, josta parhaassa tapauksessa käy ilmi paitsi se, mistä tutkimuk-
sessa käytetyt ideat ovat peräisin, myös se, millaista keskustelua noista ideoista on ai-
emmin käyty. Tutkielman tekijä voi myös yrittää sanoa jotakin siitä, millaisiin rajoituk-
siin aiemmissa lähestymistavoissa on törmätty.

Ensikertalaisesta kaikki tämä voi kuulostaa monimutkaiselta. Rimaa voi ehkä alen-
taa, jos mieltää lähdeviitteet *keskusteluksi*. Tutkielman laatijalla on valta nostaa kuulu-
viin niitä puheenvuoroja, jotka joko tukevat hänen omia väitteitään tai jotka tuovat lisä-
valoa tutkimusasetelmaan. Ristiriitaisetkin katsantokannat saattavat olla analyysin kan-
nalta hedelmällisiä. Parhaimmillaan tuo tekstissä käytävä keskustelu voi olla suorastaan
nautinnollista, sillä saahan siinä asettua itse valitsemiensa tutkijoiden keskustelukump-
paniksi – ja vieläpä itse keksimänsä tutkimuskysymyksen ehdoilla.

1.7. Entä sitten, kun pro gradu -tutkielma on valmis?

Tutkielman jättäminen arvosteltavaksi edellyttää vielä esitarkastusta. Pro gradu -tutkielmaan tarvitaan kansituslupa molemmilta työn tarkastajilta, sivuaineen tutkielman kansitusluvan antaa syventävistä opinnoista vastaava professori. Käsikirjoitus toimitetaan tarkastajille paperille tulostettuna, ei sähköisessä muodossa.

Luettavaksi jätetyt käsikirjoitukset käsitellään jättöjärjestyksessä. Opiskelijan kannattaa laatia oma aikataulunsa riittävän väljäksi ja sopia etukäteen tarkastajien kanssa käsittelyajankohdasta, sillä lukukausien lopulla käsikirjoituksia on usein ruuhkaksi asti.

Mikäli tutkielma ei ole vielä valmis, vaan käsikirjoituksesta halutaan palautetta, jotta korjauksia voisi tehdä kesän aikana, luettava teksti tulee toimittaa oppiaineeseen kevätlukukaudella viimeistään huhtikuun loppuun mennessä. Sitä myöhemmin jätetyt käsikirjoitukset käsitellään vasta syyslukukauden alussa.

Kun kansituslupa on saatu ja viimeiset korjaukset tehty, pro gradu -tutkielma vietään monistettavaksi ja kansitettavaksi omalla kustannuksella esimerkiksi toimittamalla teksti pdf-muodossa kirjapainoon, jossa työ monistetaan ja kansitetaan. Tallennusasetukset kannattaa varmistaa painosta. Työn selkämukseen tulee tekijän nimi ja työn valmistumisvuosi. Kansien värin voi valita vapaasti. Nimiölehden jälkeiseksi sivuksi sidotaan tutkielman tiivistelmäsiivu, jonka malli on tämän oppaan liitteenä ja ohjeet Humanistisen tiedekunnan opinto-oppaassa.

Valmiit pro gradu -tutkielmat (2 kpl) ja yksi ylimääräinen tiivistelmäsiivu jätetään humanistisen tiedekunnan kansliaan, josta ne toimitetaan oppiaineeseen arvosteltavaksi. HuK-tutkinto kypsyysnäytteineen pitää olla tällöin suoritettuna. Arvosana (asteikolla approbatur–laudatur) annetaan viimeistään kahden kuukauden kuluessa. Kesällä arvosteluaika on pidempi. Kirjalliset arvioinnit voi pyytää tiedekunnan kansliasta vaikkapa silloin, kun käy anomassa maisterin tutkintotodistusta.

Kun kaikki vaadittavat suoritukset on tehty, valmistuminen kevätlukukaudella edellyttää, että tutkielma toimitetaan tiedekuntaan viimeistään toukokuun aikana. Sen jälkeen jätetyt työt arvostellaan syyslukukauden alussa. Tällöin valmistuminen vaatii ilmoittautumisen yliopistoon ja uuden lukuvuoden lukukausimaksun maksamisen.

Sivuaineen tutkielma (1 kpl) suositellaan kansitettavaksi ja myös siihen laitetaan tiivistelmäsiivu nimiölehden jälkeen. Tutkielma toimitetaan suoraan oppiaineeseen syventävistä opinnoista vastaavalle professorille. Se arvioidaan asteikolla 1–5. Kirjallinen lausunto annetaan vain erillisestä pyynnöstä.

1.8. Tutkielman arviointiperusteet

Tutkielmat ovat osa syventävien opintojen kokonaisuutta, joten niistä saadut arvosanat vaikuttavat merkittävästi kokonaisarviointiin. Pro gradu -tutkielman ja sivuaineen tutkielman vaatimukset ovat soveltuvilta osin samat, sillä myös sivuaineen syventävät opinnot antavat kotimaisen kirjallisuuden jatko-opintokelpoisuuden. Korkeimpiin arvosanoihin yltäviltä tutkielmilta edellytetään omaperäistä ongelmanasettelua, omaa teoreettista kehittelyä ja innovatiivisuutta. Proseminaarissa ja seminaarissa tehtäviin tutkielmiin sovelletaan samoja arviointiperiaatteita. Tutkielmien arvioinnissa kiinnitetään huomiota seuraaviin seikkoihin:

* Onko työssä selkeä tutkimuskysymys tai tutkimusongelma, johon tutkimuksessa pyritään vastaamaan?

Yksi tärkeimpiä gradun arvioinnin perusteita on tutkimusongelman arvioiminen. Erityisesti humanistisissa tieteissä tutkimuskysymyksen hahmottaminen ja sen jakaminen pienemmiksi osakysymyksiksi muodostaa keskeisen osan tutkimusprosessia. Tutkimuskysymyksen tulisi olla selkeästi rajautunut ja se tulisi kyetä asettamaan kirjallisuustieteelliseen kontekstiin, joka ei tarkoita vain suomalaista kirjallisuudentutkimusta. Näin tutkimuksen tekijä joutuu perustelemaan oman tutkimuskysymyksensä relevanttisuuden kirjallisuustieteelliseltä kannalta. Tämä edellyttää tietysti samasta ongelmasta tai sen liepeiltä tehtyjen muiden tutkimusten tuntemista. Mutta yhtä lailla tutkimuskysymys olisi kyettävä liittämään osaksi laajempaa kirjallisuustieteellistä traditiota ja sen eri paradigmoja.

* Muodostaako työ loogisen kokonaisuuden, jossa osien (osakysymysten ja -ongelmien) ja kokonaisuuden suhde on mielekäs?

Parhaimmillaan gradu on yhtenäinen, jäntevästi ja johdonmukaisesti etenevä kokonaisuus, jossa tutkimuskysymys on jaettu pienempiin, tutkimuskysymyksen kannalta hyödyllisiin ja mieluusti yhteismitallisiin osakysymyksiin. Työn looginen jäsentyminen näkyy jo dispositiossa.

* Onko tutkimusongelmaa lähestytty tarkoituksenmukaisesti?

Tarkoituksenmukaisuudella tarkoitetaan käytettyjen teorioiden ja menetelmien hyödyllisyyttä tutkimusongelman ratkaisun kannalta. Graduun on turha kasata esimer-

kiksi teoriaa vain teorian vuoksi, vaan käytettyjen lähteiden tulisi olla oleellisia juuri tutkimuskysymyksen kannalta. Käytetyn lähteistön arvioinnissa kiinnitetään huomiota siis siihen, kuinka lähdemateriaali palvelee tutkimuskysymykseen vastaamista ja kuinka tekijä kykenee hyödyntämään lähteitään. Lisäksi teoreettisia lähteitä tulisi hyödyntää pitkin työtä.

* Ovatko käytetyt käsitteet huolellisesti eksplikoituja ja relevantteja tutkimusongelman kannalta?

Gradun arvioinnissa pidetään tärkeänä sitä, että työn tekijä on tietoinen käyttämiensä käsitteiden historiallisuudesta ja kykenee niiden loogiseen käyttöön. Käsitteiden mielekkyys tutkimusongelman kannalta on myös osa työn arviointia. Opiskelijan tulisi osoittaa hallitsevansa kirjallisuustieteen perusterminologia ja käsitteistö sekä osata käyttää niitä asianmukaisesti.

* Hallitseeko tekijä aineistonsa?

Gradu on myös opinnäyte siinä mielessä, että työn tekijän tulisi osoittaa perehtyneisyytensä tutkimuskysymykseensä liittyvään aineistoon, lähdemateriaaliin ja tutkimusongelman kannalta relevanttiin teoreettiseen kirjallisuuteen.

* Ovatko väitteet perusteltuja?

Tutkimustyö merkitsee aina väitteiden esittämistä, ja myös tulkinnat ovat väittämiä. Esitetyt väitteet on pystyttävä perustelemaan tutkimuskohteen ja käytetyn lähdeaineiston avulla.

* Onko työn kieliasu selkeä?

Tutkielmassa tulisi käyttää hyvää asiatyyliä ja myös työn ulkoasun tulisi olla huoliteltu.

Hyväksytyt pro gradu -tutkielmat suositellaan nykyisin tallennettaviksi Turun yliopiston kirjaston ylläpitämään julkaisuarkistoon sen jälkeen, kun niistä annettu arvosana on tallennettu opintorekisteriin. Tutkielmien verkkojulkaisemista koskeva ohjeistus löytyy osoitteesta <http://www.hum.utu.fi/opiskelu/perustutkinnot/tutkielmat/julkaisuarkisto.html>

2. Tiedonhaku

2. 1. Tiedonhaku ja lähdekritiikki

Lähdeaineiston kerääminen ja siihen perehtyminen on olennainen osa kaikkea tutkimustyötä. Tutkielman lähteet saattavat koostua omaa aihepiiriä käsittelevästä aiemmasta tutkimuksesta, kirjallisuushistorian tiedoista, arkistomateriaalista tai uudemmasta, teoreettisiin kysymyksiin keskittyvästä tutkimuskirjallisuudesta. Kaikki se materiaali, johon tutkija tutkimusprosessin aikana perehtyy, ei välttämättä päädy valmiiseen tutkimukseen. Koska tietoa on yleensä paljon tarjolla, tutkimuksen tekijän on opeteltava erottamaan olennainen tieto epäolennaisesta.

Mistä sitten voi tietää, mikä on tarpeellinen lähde ja mikä ei? Jotta yhden yksittäisen tutkimuksen tekemisestä ei tule elämänmittainen projekti, on tärkeää pitää kirkkaana mielessä oma, itse keksitty tutkimuskysymys. Olennaista on kaikki sellainen materiaali, joka auttaa tutkimuskysymyksen ratkaisemisessa. Toisaalta lopullinen, tarkkaan rajattu tutkimuskysymys muotoutuu usein vasta siinä vaiheessa, kun tutkimus on jo melkein valmis. Tutkimuksen tekeminen onkin mitä suurimmassa määrin vuoropuhelua muiden aiheeseen perehtyneiden ja siitä kirjoittaneiden kanssa. Oma näkökulma ja tutkimuskysymys tarkentuvat, kun aiheesta ja aiemmasta tutkimuksesta tietää riittävästi.

Lähdeaineiston tunteminen ja siihen viittaaminen ovat myös olennainen osa tutkimuksen argumentaatiota. Tutkija perustelee tutkimuskysymystään ja tutkimustulostensa merkittävyyttä viittaamalla olemassa olevaan tietoon. Ilman lähteidentuntemusta ja lähteiden kriittistä arviointia ei siis synny hyvää tutkimusta. On arvioitava, kuinka käyttökelpoinen käsillä oleva lähde lopulta on suhteessa tutkimusongelmaan. On esimerkiksi tarkistettava, koska tutkimus on ilmestynyt. Onko tieto ajantasaista? Entä millaiseen kirjallisuuskäsitykseen tekijä sitoutuu? Jos itse tekee narratologista analyysiä Fredrika Runebergin romaaneista, sellaisista tutkimuksista ei ole välttämättä hyötyä, joissa kirjailijan tuotantoa lähestytään biografisesta näkökulmasta.

Myös julkaisupaikka antaa tietoa lähteen sopivuudesta tutkimuskäyttöön. Nimetömän asiantuntija-arvioinnin (referee-käytännön) läpikäynyt artikkeli, joka ilmestyy tieteellisessä aikakauslehdessä, on huomattavasti luotettavampi lähde kuin omakustaneteos – nettitietosanakirja Wikipediasta puhumattakaan. Netissä löytyy paljon hyvääkin tietoa, mutta sivuston luotettavuus on kuitenkin arvioitava tarkkaan, ennen kuin tiedolla on paikka valmiissa tutkielmassa.

Ei ole olemassa vain yhtä ainoa oikeaa keinoa lähdeaineiston kokoamiseksi. Siinä missä yksi luottaa keskusteluihin opettajien ja kollegoiden kanssa, toinen suorittaa oman toimista systemaattista tiedonhakuja kirjastojen tietokantaohjelmien avulla. Molemmat keinot ovat hyviä, mutta eivät yksinään takaa tyydyttävää lopputulosta. Ajatus siitä, että lähdeaineiston voisi heti tutkimusprosessin alussa rajata kovin tarkasti, on mahdoton. Jokaisen lähdekirjallisuutena käytetyn artikkelin ja tutkimuksen lopusta löytyy lähde-
luettelo, joka johdattaa aina uusien lähteiden äärelle.

Vaikuttava lähdeluettelo ei kuitenkaan ole hyvän tutkimuksen tae. Hienosta ja ainutlaatuisesta lähdeaineistosta ei ole hyötyä, mikäli tutkimuksen tekijä ei pysty osoittamaan perehtyneensä siihen ja ymmärtäneensä lukemaansa.

2.2. Tietokannat

Tietoa tarvitaan myös tiedon kriittisessä arvioimisessa ja seulotun tiedon hyödyntämisessä. Internetin hakukoneista saa helposti suuren määrän osumia, mutta ne ovat suurimmaksi osaksi asiaa vain ohuesti sivuavia tekstejä ja amatöörimäisiä kirjoituksia. Tarvitaankin tiedonhakumenetelmiä. Ne ovat parempia kuin internetin hakukoneet, ja niitä on runsaasti tarjolla. Kirjastolaitos pitää yllä monenlaisia tiedonhakujärjestelmiä. Lisäksi tieteenaloilla on systemaattisesti ylläpidettyjä tietokantoja.

Suomessa on kansallisbibliografia nimeltään Fennica. Se on luettelo kaikista niistä kirjoista ja lehdistä, joita maassamme on julkaistu. Lisäksi kansallisbibliografiaan kuuluu se aineisto, joka käsittelee Suomea tavalla tai toisella, vaikka se olisikin julkaistu jossain muussa maassa. Internetin kautta Fennica on vapaasti kaikkien käytettävissä. Fennica kertoo kuitenkin vain julkaisun olemassaolon, ei sitä, mistä sen saisi luettavakseen. Tässä tulevat sitten avuksi kirjastojen aineistotietokannat.

Usein yleisiä kirjastoja käyttökelpoisempia ovat erikoiskirjastot ja tieteelliset kirjastot. Erikoiskirjastojen yksittäisiä tietokantoja on satoja, joten tehokkainta tiedon haun kannalta on hakeutua johonkin usean kirjaston yhteiseen tietokantaan. Laajin ja käyttökelpoisin tietokanta Suomessa on erikoiskirjastojen ja tieteellisten kirjastojen yhteistietokanta LINDA. Se on kuitenkin ns. aineistotietokanta, joka sisältää tiedot vain niistä julkaisuista, jotka johonkin sen piirissä olevaan kirjastoon on hankittu. Se ei perusteellisessa tiedonhankinnassa riitä, joten kannattaa etsiä muita tietokantoja lisäavuksi.

Turun yliopiston kannalta keskeinen on VOLTER-tietokanta, johon on luetteloitu Turun yliopiston kirjaston kokoelmat. Turussa opiskelevaa hyödyttää myös ALMA, jo-

ka on Åbo Akademin kirjaston tietokanta. Volter ja Alma ovat ns. monografiatietokantoja, joten niistä ei uusinta uutta eli tieteellisiä artikkeleja löydy. Suomessa laajin artikkelitietokanta on ARTO (<https://arto.linneanet.fi/>). Kattavinta Arton tarjonta on vuoden 1995 jälkeen ilmestyneiden artikkeleiden osalta, mutta esimerkiksi kirjallisuustieteen artikkeliaineistoa Artossa on vuodesta 1917 nykypäiviin, ja Artoa täydennetään koko ajan. Arton aineisto on peräisin monenlaisista lähteistä, joten se on tieteellisen antinsa puolesta väistämättä kirjavaa. Vaikka Artokin on aineistotietokanta, siellä on myös yhä enemmän (vähiten kuitenkin humanistisilta aloilta) kokotekstiartikkeleita, eli käyttäjä saa artikkelin saman tien ruutuun luettavakseen. BTJ kirjastopalvelu pitää yllä ALEKSI-tietokantaa (<http://www.btj.fi/?path=verkkopalvelut>), johon luetteloidaan noin kolmen sadan aikakauslehden ja viidentoista sanomalehden artikkeleita. Aleksi painottuu yleis-tajuisiin artikkeleihin, joten sen anti on kevyehköä tieteellisillä mittareilla mitattuna.

Kotimaiset tiedonlähteet eivät kuitenkaan riitä. Helpoimmin kansainvälisen tiedon lähteille pääsee – taas kerran – kirjastojen avulla. Tutustuminen kansainvälisiin verkko-aineistoihin kannattaa aloittaa Turun yliopiston kirjaston verkkoaineistosivuilta. Yliopiston kirjaston elektroniset aineistot on koottu Elektroniseen lukusaliin, josta löytyy käyttöoikeus kymmeneen kirjallisuudentutkimuksen alan erikoislehtiin. Artikkeleita voi paitsi lukea myös tulostaa.

Lähes kaikille tietokannoille on yhteistä se, että niihin luetteloidut julkaisuviitteet on varustettu asiasanoilla. Asiasanoiksi ei laiteta mitä tahansa sanoja vaan asiasanoitus tapahtuu mietityn asiasanalistan mukaan. Kirjallisuudentutkimuksessa käytetään Yleisen suomalaisen asiasanaston eli YSA:n mukaista sanoitusta. Siitä on myös verkkoversio VESA. Kun haluat löytää jonkin aiheen ympäriltä tutkimuksia, on käytettävä Vesan asiasanoja. Asiasanahakuja kannattaa harjoitella. Jos asiasanalla saa noin 6000 viitettä, on asiasana ollut liian yleinen ja tuloksena on liian suuri joukko viitteitä yhden ihmisen läpikäytäväksi.

Tietokantoja on todella paljon eikä kenenkään aika riitä niiden systemaattiseen läpikäymiseen. Kannattaakin pyrkiä löytämään muutama sopiva tietokanta, joiden käyttöön perehtyy kunnolla. Pitkään oli mahdollista selailta vain yhtä tietokantaa kerrallaan, mutta NELLI-portaali on korjannut tätä puutetta. Nelli-portaali, jonne on pääsy esimerkiksi TY:n kirjaston sivuilta, on suomalainen tiedonhakupöytäkirja, jonka avulla haun voi kohdistaa yhdellä kertaa useampiin tietokantoihin. Näin Nelli tekee monet aiemmin raskaat työvaiheet helpommiksi. Siinä voi selata aineistoja tieteenaloittain, aihealueittain ja aineistotyyppien mukaan. Suuri ansio Nellissä on ns. monihaku. Siinä käyttäjä

valitsee itselleen sopivat tietokannat ja kohdistaa haun yhdellä kertaa niihin kaikkiin. Nelliin kirjautuneena voi myös rakentaa oman aineistoryhmän päivittäiseen käyttöön. OMA NELLI -alueella voi koota vaikkapa tietokannoista, kirjastoluetteloista ja hakuteoksista oman tietokannan. Lisäksi Omassa Nellissä voi tallentaa kaikki haut myöhempäälle käyttöä varten. Nelliin voi siis rakentaa oman virtuaalisen kirjahyllyn (sen nimi onkin Kirjahylly). Kannattaa tehdä vaikkapa lista säännöllisesti seuraamisen arvoisista lehdistä.

Gradussa tarvitaan jo melko suuri viitemäärä ja lähdekirjallisuus. Sen hallintaa helpottamaan on kehitetty RefWorks. Se on viitteidenhallintaohjelma, jota ei tarvitse ladata omalle koneelle, vaan se on käytettävissä miltä koneelta tahansa. Viitteidenhallintaohjelman avulla voi siirtää hakutulokset eri tietokannoista omaan virtuaalikirjastoon. Viitteet voi myös järjestää käytön kannalta sopiviin kansioihin, ja viitteistä voi tehdä linkkejä kokotekstiartikkeleihin. RefWorksissa voi muotoilla esimerkiksi tekeillä olevan seminaarityön tai gradun lähdeviitteet automaattisesti.

2.3. Kirjallisuuden yleisesitykset ja bibliografiat

Tietoa on osattava siis etsiä. Vaikka internetin kautta lähes kaikki tiedonlähteet ovat globaalissa käytössä, tietoverkkojen merkitys vaihtelee tutkimusaloittain. Kun tekniikan ja biotieteen aloilla tiedonhakuja tehdään lähes yksinomaan tietojärjestelmien avulla, humanistisilla aloilla uusi tieto ei korvaa ja kumoa yhtä yksiselitteisesti vanhaa tietoa, ja siksi iso osa saatavilla olevasta lähdeaineistosta on yhä edelleen painetuissa kirjoissa ja löytyy kirjastojen hyllyiltä. Lähdeaineistoa etsiessä onkin osattava käyttää myös painetuja bibliografioita ja hakuteoksia (jotka kyllä yhä useammin löytyvät myös elektronisista tietokannoista).

Kirjallisuuden yleisesitykset ovat tutkielman tekijän tärkeitä apuvälineitä, hakipä sitten tietoa tietystä kirjailijasta, aikakaudesta tai vaikkapa lajista. Lisäksi niiden lähdeuetteloita voi käyttää apuna lisämateriaalin etsinnässä. Uusimmat Suomen kirjallisuudesta tehdyt tarinat ovat *Suomen kirjallisuushistoria* 1–3 (1999) ja samana vuonna ilmestynyt *Finlands svenska litteraturhistoria* 1–2 (1999–2000). Tärkeä lähde on myös esimerkiksi kolmiosainen teossarja *Suomen kirjailijat*, jossa esitellään kirjailijoiden tuotantoa vuodesta 1809 vuoteen 1980. Tästä kirjasta löytyy tietoa myös siitä, missä teoksia on arvosteltu.

Silloin kun halutaan saada selville, mitä kirjallisuutta tietyltä alueelta on olemassa, avuksi tulevat bibliografiat eli systemaattiset kirjaluetelot, joihin voi tutustua Turun yliopiston ja Åbo Akademin kirjastoissa. Luetteloita on paljon: avuksi kannattaa ottaa eri tietokannat (vaikkapa alkuun Volter) ja tehdä niihin asiasanahakuja itseä kiinnostavalta alueelta. Esimerkiksi teossarjaan *Suomalainen kirjallisuus* (vuodesta 1939 *Suomen kirjallisuus*) on luetteloitu kaikki Suomessa vuoteen 1994 mennessä painettu kirjallisuus. Internetin kautta taas on saatavilla edellisessä luvussa mainittu Suomen kansallisbibliografia Fennica (<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/fennica.html>). Viimeisin kotimaista kirjallisuudentutkimusta koskeva luettelo on Lasse Koskelan kokoama bibliografia (KTSV 50/1) vuosina 1986–1994 ilmestyneistä artikkeleista ja monografioista. Aiempi suomalainen kirjallisuudentutkimus (vuosilta 1901–1985) taas sisältyy *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirjan* niteisiin 4, 5, 11, 17, 19, 29, 36, 39 ja 45. *Bibliographia Studiorum Uralicorum* (Uralistiikan tutkimuksen bibliografia) sisältää kirjallisuudentutkimuksen vuosilta 1917–1985.

On myös hyvä pitää mielessä, että bibliografioita tulee jatkuvasti lisää. Uutuuksista kannattaa kysyä yliopiston kirjaston henkilökunnalta. Edellä mainittujen teosten ohella tietoa voi etsiä esimerkiksi seuraavista teoksista:

- Ritva Aarnio & Ismo Loivamaa (toim.): *Kotimaisia naistenviihteen taitajia* (1999)
- Niklas Bengtsson: *Kauhua ja kirmailevia kummituksia. Kotimaisen kauhun varhaisia vaiheita ja 90-luvun kauhukirjallisuutta* (2001)
- Ari Haasio: *Kotimaisia dekkarikirjailijoita* (2001)
- Eeva-Liisa Haanpää & Marja-Leena Rautalin: *Suomalaisen kirjallisuuden käännökset 1976–1992* (1993)
- Yrjö Hosiaisuus: *Kirjallisuuden sanakirja* (2003)
- Siru Kainulainen & Johanna Krappe (toim.): *Suomalaisia nykyrunoilijoita* (2008)
- Lasse Koskela: *Suomalaisia kirjailijoita Jöns Buddesta Juhani Ahoon* (1990)
- *Kotimaisia lasten- ja nuortenkirjailijoita 1–5* (1995–2008)
- *Kotimaisia nykykertoja 1–7* (1997–2008)
- Kai Laitinen: *Suomen kirjallisuuden historia* (1981, 3. uusittu painos 1991)
- Marja Lehtinen: *Luettelo 1800-luvun suomalaisista kirjallisuudentutkimuksista* (1989)
- Maria-Liisa Nevala (toim.): *”Sain roolin johon en mahdu.” Suomalaisen naiskirjallisuuden linjoja* (1989)

- Kari-Otso Nevaluoma (toim.): *Kotimaisia eräkirjailijoita* 1 (2002)
- Kari-Otso Nevaluoma (toim.): *Kotimaisia sotakirjailijoita* (2001)
- *Otavan kirjallisuustieto* (1990)
- Vesa Sisättö & Toni Jerrman (toim.): *Kotimaisia tieteis- ja fantasiakirjailijoita* (2006)
- *Suomen kirjallisuus I–VIII* (1963–1970)
- Pekka Tarkka: *Suomalaisia nykykirjailijoita* (kuusi ajantasaistettua editiota)
- Thomas Warburton: *Åttio år finlandssvensk litteratur* (1984)

2.4. Aikakauslehdet ja kirjallisuusarvostelut

Tutkimusmaailman ajankohtaisin tieto löytyy oman alan kotimaisista ja kansainvälisistä lehdistä. Niihin on tärkeä tutustua, jotta tietää missä tutkimuksessa mennään. Toisekseen niidenkin lähdeluettelot ohjaavat, yleisesitysten tapaan, uusien lähteiden pariin. Artikkelien haussa kannattaa hyödyntää edellisessä luvussa mainittuja tietokantoja (kuten ARTOa). Osaan ulkomaisista alan lehdistä voi tutustua seminaarikirjastossa. Lisäksi Turun yliopiston kirjaston verkkoaineistot tarjoavat käyttöoikeuden (ja tulostusmahdollisuuden) kymmeneen kirjallisuudentutkimuksen erikoislehtiin. Seuraavassa on lueteltu esimerkinomaisesta joitakin kotimaista kirjallisuutta koskevia lehtiä:

- Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti *Avain* ja sitä edeltävä *Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja* (1929–2003)
- *Kulttuurintutkimus, Naistutkimus–Kvinnoforskning, Sananjalka* sekä esimerkiksi *Tiede ja edistys* sisältävät *Avaimen* lailla tieteellisen arvioinnin läpikäyneitä referee-artikkeleita kulttuurin, yhteiskunnan, kirjallisuuden, kielen sukupuolentutkimuksen alueilta
- *Parnasso, Nuori Voima, Lumooja, Kanava* ja *Valvoja* ovat eri aikojen kirjallisia aikakauslehtiä
- Runoudelle omistautuneita lehtiä ovat *Tuli&Savu* (myös nettilehti <http://www.tulijasavu.net/>) ja (vuoteen 2006 ilmestynyt) Runouden vuosikirja *MotMot*
- *Onnimanni* tutustuttaa nuortenkirjallisuuteen ja esimerkiksi *Portti*-lehti tieteiskirjallisuuteen
- *Books from Finland* esittelee Suomen kirjallisuutta nimensä mukaisesti englanninkielellä (<http://www.booksfromfinland.fi/>, vuoteen 2008 paperiversiona).

- Osoitteessa (<http://digi.lib.helsinki.fi/sanomalehti/secure/main.html?language=fi>) avautuu upea mahdollisuus tutustua historiaan ja vanhoihin kirjallisuusarvosteluihin; Historiallinen sanomalehtikirjasto sisältää kaikki suomalaiset sanomalehdet, jotka on julkaistu 1771–1900

Kirjallisuusarvostelut ovat keskeinen lähde erityisesti vastaanoton tutkijoille, mutta muitakin kiinnostanee, mitä kriitikot ovat tutkittavista teoksista kirjoittaneet. *Kirjallisuusarvosteluja*-vihkosiin on koottu valokopioina arvosteluja (vuosilta 1972–2002) – ne löytyvät seminaarikirjastosta ja yliopiston pääkirjaston lukusalista. Lähdeviitteissä on kuitenkin aina viitattava alkuperäislähteeseen, ei kyseiseen sarjaan! Avuksi voi olla myös *Arvosteleva kirjaluetelo* sekä sen seuraaja *Kritikos*. Netissä taas toimii kirjallisuuskritiikin verkkolehti *Kiiltomato* (<http://www.kiiltomato.net/>), jossa arvostelujen parissa ahkeroin laaja kirjoittajajoukko. Pääasiassa päivälehdistä kerätään kirja- ja muita kulttuuriarvioita *Kritiikkiportti*-sivustolle (<http://www.kritiikkiportti.fi/Etusivu.aspx>).

Myös Turun yliopiston kirjaston lehtilukusali on oikea osoite arvosteluista kiinnostuneelle. Sidottujen vuosikertojen hakemistoista näkee, mitä on arvosteltu ja missä. Tarvittaessa voi ottaa yhteyttä myös kustantamoihin, jotka arkistoivat omien kirjailijoidensa teosten arvostelut.

2.5. Kirjeet, käsikirjoitukset ja nauhoitteet

Tarve käyttää arkistomateriaalia tutkimuksen teossa riippuu paitsi tutkimuskysymyksestä myös siitä teoreettisesta kehyksestä, johon tutkimuksen tekijä sitoutuu. Nykyinen kontekstualisoiva tutkimusote on lisännyt jonkin verran kirjallisuudentutkijoiden kiinnostusta arkistoaineistojen käyttöä kohtaan. Katri Kivilaakso kirjoittaa *Avain*-lehdessä (1/2009) aiheesta muun muassa näin:

Vallitseva kirjallisuuskäsitys ohjaa kilpailuttamaan ja tallentamaan painettua kaunokirjallisuutta historioihin syntyprosessistaan irtileikattuina, esteettisesti ehyinä teoksina. Kun arkistossa katsoo repaleisia tuherruksia, tekstimassaa, josta painetut teokset kuoriutuivat esiin, on pakko kysyä itseltään, eikö kirjallisuus voi olla – ja eikö se usein ole – rikkonaista, epävarman tai epätoivoisen ihmisen suurelta osin sekavaa höpötystä itselleen ja ihmisille ympärillään, kömpelöä yritystä tulla ymmärretyksi tai illuusion tavoittelua edes kuulluksi tulemisesta?

Arkistoja voi hyödyntää mitä moninaisimmilla tavoilla. Jos arkistomateriaalin käyttö tuntuu oman tutkimuksen kannalta relevantilta, alkuun pääsee jo tutustumalla olemassa oleviin aineistoihin verkon kautta. Esimerkiksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkiston (<http://www.finlit.fi/kia/>), Åbo Akademin käsikirjoituskokoelman (<http://www.abo.fi/public/bibhandskrifter>) tai Työväen arkiston (<http://www.tyark.fi/>) verkkosivuilla on monipuoliset hakuohjelmat, joiden kautta saa tietoa mahdollisista kirjekokoelmista, päiväkirjoista, kirjailijahaastatteluista ja muista aineistoista. Arkistoista ja verkkoaineistoista on monipuolista lisätietoa runsaasti esimerkiksi osoitteessa <http://www.finlit.fi/aineistot/verkkoaineistot.php>.

Itse aineistoihin on pääsääntöisesti tutustuttava paikan päällä. Mitään yhtenäistä käytäntöä ei kuitenkaan ole vaan asiaa on tiedusteltava kustakin arkistosta erikseen. Muutoinkin arkistokäynnistä on tapana sopia aina etukäteen esimerkiksi sähköpostitse.

Oppiaineessamme on jonkin verran kirjailijoiden haastattelunauhoituksia ja -litterointeja, samoin kuin käsikirjoitus- ja kirjemateriaalia. Tietoa asiasta saa oppiaineen toimistosta. Kirjailijahaastatteluista ja nauhojen säilytyspaikoista on myös ilmestynyt Ritva Haavikon ja Kaarina Salan toimittama kirja *Kirjailijahaastattelut* (SKS 1987). Eikä kukaan kiellä tapaamasta ja haastattelemasta vielä elossa olevaa kirjailijaa!

2.6. Opinnäytteet

Yliopistossa tehtävät opinnäytteet ovat tärkeä osa akateemista koulutusta. Niiden asema tutkimuksen lähdeaineistona ei kuitenkaan ole itsestään selvä. Ne eivät voi olla päälähteitä, koska kyse on töistä, joissa harjoitellaan tutkimuksen tekemistä. Toisaalta on syytä tarkistaa, ettei kukaan muu ole tehnyt samasta aiheesta opinnäytettä kuin mistä itse on kiinnostunut. Pro gradu- ja lisensiaattitutkielmat on hyvä ottaa huomioon myös silloin, kun tutkimusaiheesta on muutoin kovin vähän tietoa saatavilla. Esimerkiksi Daniel Katzista ei ole toistaiseksi tehty muita yksittäisiä tutkimuksia kuin opinnäytetöitä (lähde: Linda – yliopistojen yhteistietokanta <http://linda.linneanet.fi> 10.5.2009). Tällaisessa tilanteessa opinnäytetöihin perehtyminen auttaa oman näkökulman jäsentämisessä. Lisäksi Daniel Katzista kiinnostuneen tutkielman tekijän on helppo osoittaa, että uutta tietoa tarvitaan.

Yliopistojen yhteistietokanta Linda antaa viitteet eri yliopistoissa tehtyihin opinnäytetöihin. Tiedot opinnäytetöistä, samoin kuin muista tutkimuksista, saa tekemällä haun haluamastaan aiheesta asiasanalla, esimerkiksi ”Katz, Daniel”.

3. Lähteet

3.1. Lähdeviitteet

Lähdeviitteitä käytetään siis osoittamaan, mistä jokin tieto on peräisin. Kotimaisen kirjallisuuden oppiaineessa lähdeviitteet merkitään sisäviittein, eli sulkeissa varsinaisen tekstin lomaan. Kun samalla sivulla on peräkkäin useita viittauksia samaan lähteeseen, voidaan käyttää mt.-lyhennettä (mainittu teos). Alaviitteissä voidaan tuoda esiin havainnot, jotka liittyvät päätekstiin mutta päätekstiin sijoitettuna häiritsevät tekstin etenemistä. Alaviitteissä voi myös poiketa päätekstistä esimerkiksi tuomalla esiin rinnasteisia kysymyksiä ja läheisiä käsitteitä tai kehittää teemoja, jotka ovat varsinaiseen tutkittavaan asiaan suhteutettuina toissijaisia. Alaviitteissä voi myös määritellä käsitteitä.

Lähdeviitteiden merkitsemisessä on oleellista merkintätavan selkeys, loogisuus ja johdonmukaisuus. Lähde merkitään sivun tarkkuudella, jotta lukija voi helposti tarkistaa esitetyt tiedot. Tiedon tulee löytyä viitteen ilmoittamasta paikasta. Tutkimuskirjallisuuteen viitattaessa tutkielman tekijän kannattaa pohtia myös viittauskäytäntöjen eroja. Esimerkit 3 ja 4 havainnollistavat, miten myös viittauskäytäntö rakentaa merkityksiä. Esimerkki 3 antaa ymmärtää, että kyseessä on ns. yleisempi totuus, kun taas esimerkki 4 paikantaa väitteen tietyn ihmisen näkökulmaksi.

Tutkimuskohteeseen viittaaminen

Tutkimuskohteeseen viitataan sisäviitteellä ja teoksesta käytetään lyhennettä. Lyhenne muodostetaan teoksen alkukirjaimesta tai -kirjaimista: *Tainaron* = T, *Tulitikkuja lainaamassa* = TL. Samalla kirjaimella alkavat teokset erotetaan toisistaan seuraavasti: *Saara* = Sa, *Syntisäkki* = Sy. Tutkimuskohteesta käytetty lyhenne selitetään sekä varsinaisessa tekstissä viitattaessa kohteeseen ensimmäistä kertaa että lähdeluettelossa. Tutkimuskohteeseen viitattaessa ei sulkeissa käytetä pilkkua lyhenteen ja sivunumeron välissä. Tutkimuskohteeseen viitattaessa ei myöskään käytetä pistettä sivunumeron jälkeen, vaikka lainattava kohta olisi yhden tai usean virkkeen mittainen. (Ks. myös Liitteet V ja VI.)

ESIMERKKI 1.

“Rappu on kylmä persuksen alla..“ (*Juostu maa* = JM 43)

* Lähdeluetteloon merkitään: JM = Niemi, Marjo 2004: *Juostu maa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Kun viitataan yksittäiseen runoon tai novelliin, viitteessä käytetty lyhenne muodostetaan kokoelman nimestä. Tekstissä runon/novellin nimi osoitetaan lainausmerkeillä, eikä nimeä kursivoida.

ESIMERKKI 2.

Tuuve Aron novellin “Uusi mies“ keskushenkilö kuvaa perhesuhteitaan lakonisesti: “Poika vihaa minua, tyttäreni eivät halua edes tutustua.“ (*Harmia lämpöpatterista* = HL 21)

Tutkimuskirjallisuuteen viittaaminen

Lähdeteokseen viitattaessa kaarisulkeisiin merkitään kirjoittajan/kirjoittajien sukunimi (-nimet), teoksen julkaisuvuosi ja sivunumero. Sisäviite sijoitetaan virkkeen loppupisteen edelle, mikäli lähde viittaa yhteen virkkeeseen tai sitä lyhyempään tekstin osaan.

ESIMERKKI 3.

Narratologia on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimisessa (Kirstinä 2000, 101).

Kun itse tekstissä mainitaan lähdeteoksen kirjoittajan nimi parafrasoin yhteydessä, merkitään sisäviite nimen jälkeen. Silloin kaarisulkeisiin merkitään teoksen ilmestymisvuosi ja sivunumero.

ESIMERKKI 4.

Leena Kirstinän (2000, 101) mukaan narratologia on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimisessa.

Sisäviite merkitään loppupisteen jälkeen, jos se viittaa laajempaan kokonaisuuteen, useaan virkkeeseen tai kappaleeseen. Tällöin sisäviitteessä käytetään pistettä.

ESIMERKKI 5.

Narratologia on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimuksessa. Narratologian nousua johtavaan asemaan on edesauttanut, että jo kouluopetuksessa käytetään narratologisia periaatteita ja keskeisiä käsitteitä. (Kirstinä 2000, 101.)

Jos viitattava kohta lainataan suorana sitaattina (kokonainen virke tai useita virkeitä), tulee sisäviitteen sisälle piste.

ESIMERKKI 6.

Narratologian merkityksestä voidaan todeta: “Narratologia kertomuksen oppina on saavuttanut johtavan aseman koko läntisen maailman kirjallisuuden tutkimuksessa, sillä sen periaatteet ja keskeinen käsitteistö on omaksuttu kouluopetukseen saakka.” (Kirstinä 2000, 101.)

Käytettäessä lyhenteitä ks. tai vrt. sisäviitteessä merkitään lyhenteen alkukirjain pienellä silloin, kun viite kohdistuu yhteen virkkeeseen. Kun sisäviite kattaa useita virkeitä tai kokonaisen kappaleen, merkitään lyhenne isolla kirjaimella.

ESIMERKKI 7.

Kirjallisuudentutkimuksen kielenkäyttöön sisältyy yli 30 erilaista realisminimitystä (ks. Lappalainen 1998, 15).

Kirjallisuudentutkimuksen kielenkäyttöön sisältyy yli 30 erilaista realisminimitystä. Nämä vaihtelevat arkirealismista ideaalirealismiin, maagisesta realismista indignaatio-realismiin. (Ks. Lappalainen 1998, 15.)

Jos viitataan useaan samalta kirjoittajalta samana vuonna ilmestyneeseen teokseen, erotetaan teokset toisistaan liittämällä vuosiluvun perään kirjain a, b, c jne. teoksen/artikkelin nimen aakkosjärjestyksen mukaan.

ESIMERKKI 8.

Päivi Lappalaisen (1998b, 16) mukaan realismi on terminä epävakaa.

* Lappalaisen artikkelin otsikko on “Realismista – puolesta ja vastaan”.

Päivi Lappalaisen (1998a, 78) mielestä kulttuurin feminisaatio liittyy realismiin.

* Lappalaisen artikkelin otsikko on “Realismi ja naisen ruumis“.

Kun viitataan sanomalehtikirjoitukseen, sisäviitteeseen merkitään kirjoittajan sukunimi ja kirjoituksen ilmestymispäivämäärä. Jos kirjoittaja ilmenee tekstistä, tulee sisäviitteeseen vain kirjoituksen ilmestymispäivämäärä.

ESIMERKKI 9.

Harhama on omituinen sekoitus sensualismia ja asketismia (Leino 9.6.1909).

Eino Leinon (9.6.1909) mukaan *Harhama* on omituinen sekoitus sensualismia ja asketismia.

Jos teoksesta käytetään muuta kuin ensipainosta, ilmoitetaan se seuraavasti: (ensipainoksen ilmestymisvuosi/käytetyn painoksen vuosi, sivunumero).

ESIMERKKI 10.

Kai Laitinen (1981/1997, 467) nimeää Meriluodon *Lasimaalauksen* uuden lyriikan airueeksi.

Jos teoksella/artikkelilla on kaksi tai kolme tekijää, käytetään kirjoittajien nimien välissä &-merkkiä.

ESIMERKKI 11.

Hypertekstille on olemassa monenlaisia määritelmiä (Kämäräinen & Haapasalo 1998, 2).

Jos teoksella on enemmän kuin kolme tekijää, voidaan viite merkitä Tekijä (teoksen nimiösivulla ensimmäisenä mainittu) ym. -merkinnällä.

ESIMERKKI 12.

Tieteenalana maantiede jaetaan perinteisesti yleismaantieteeseen ja aluemaantieteeseen (Haarni ym. 1997, 10–11).

* Vaikka käyttäisi sisäviitteessä Tekijä 1. ym. -merkintää, lähdeluettelossa ilmoitetaan kaikki tekijät teoksen nimiösivun mukaisessa järjestyksessä. Aakkostus tapahtuu en-

simmäisen tekijänimen alkukirjaimen mukaan. Esimerkissä mainittu teos on lähdeluettelossa: Haarni, Tuukka & Karvinen, Marko & Koskela, Hille & Tani Sirpa 1997: *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Tampere: Vastapaino.

Jos samaan sisäviitteeseen sijoitetaan kaksi lähdeviittausta, erotetaan ne toisistaan puolipisteellä.

ESIMERKKI 13.

Ihmisen ja koneen välistä suhdetta jäsenetään nykyään kyborgin metaforan kautta (Kämäräinen ja Haapasalo 1998, 218; Järvinen 1999, 75).

Jos kyseessä on nimimerkki, lähdeviitteessä käytetään kirjoittajan oikeaa nimeä, mikäli se saadaan selville. Lähdeluettelossa mainitaan sekä nimimerkki että oikea henkilöllisyys, jos se tiedetään.

ESIMERKKI 14.

Ainoassa teoksesta julkaistussa arvostelussa nimimerkki E.W. teilaa teoksen (ks. Wadeström 1928, 445).

Kun viitataan internetin kautta tavoitettuun elektroniseen kirjaan, artikkeliin, raporttiin, muistioon, eripainokseen tai muuhun sellaiseen, kirjoitetaan sisäviitteeseen Tekijännimi ja vuosiluku (sivujen luomisajankohdan vuosi). Jos tekijää ei ole mainittu tai viitataan koko WWW-dokumenttiin, sisäviitteeseen merkitään esimerkiksi internet-sivun nimi ja vuosiluku (jos sellainen sivulta löytyy). Jos sivun nimi on pitkä, käytä lyhennettä. Tarvittaessa voit käyttää tarkentavaa alaviitettä.

ESIMERKKI 15.

Lehtonen selittää tarkasti, miten Internet-lähteisiin viitataan (ks. Lehtonen 1997).

Asiaa on tutkittu kysymällä, miten sairautta selitetään tieteessä ja miten sitä merkityksellistetään kaunokirjallisuudessa (Sairaus-projekti 2009).¹

¹ Lähteenä on mainitusta tutkimushankkeesta kertova www-sivusto.

Alaviitteet

Alaviitteisiin merkitään tarkennuksia, käsitteiden määritelmiä, sivupolkuja tms. Tekstiin merkitään viitenumero, joka alkaa joka sivulla ykkösestä tai kulkee juoksevana kyseisen pääluvun ajan. Sivun alareunaan tulee sama numero ja sen jälkeen alaviitteen teksti. Alaviitteet kirjoitetaan rivivälillä yksi.

Jos viittaus kohdistuu tiettyyn sanaan tai käsitteeseen, viitenumero tulee heti kyseisen sanan/käsitteen perään.

ESIMERKKI 16.

Teoksessa artikuloituu² moderniin liitetty ambivalenssi.

Jos alaviite liittyy isompaan kokonaisuuteen (virke, kappale), merkitään viitenumero pisteen jälkeen.

ESIMERKKI 17.

Harhama-teos on versio faustisesta kamppailusta Jumalan ja Perkeleen välillä.³

3.2. Lähdeluettelo

Lähdeluetteloon kootaan tekijänmukaisessa aakkosjärjestyksessä kaikki lähteet, joihin tutkielmassa viitataan. Kuten viitteiden merkitsemisessä, myös lähdeluettelon laadinnassa olennaista on selkeys, täsmällisyys ja johdonmukaisuus. Lähdeluettelossa erotetaan toisistaan tutkimuskohde ja tutkimuskirjallisuus sekä painetut ja painamattomat lähteet. Lähdeluettelon pääotsikkona on Lähteet. Tarvittaessa voidaan käyttää väliotsikkoja (esimerkiksi Painetut lähteet, Painamattomat lähteet, Arkistolähteet, Käsikirjoitukset, Kirjeet, jne.).

*Lähdeluettelossa käytetään tihennettyä riviväliä.

2 Käytän artikulaatio-käsitettä Stuart Hallin tapaan. Hallin mukaan artikulaatio tarkoittaa sekä julkilausumista että asioiden yhteen liittämistä (ks. Hall 1995).

3 Marshall Bermanin (1982, 64) mukaan Faust-myytti on keskeinen moderniin kokemukseen liitetyn ambivalenssin jäsentäjä. Esittäessään Faust-myytistä oman variaationsa *Harhama* siis liittyy laajaan modernin yksilöitymisprosessin kuvaamisperinteeseen.

Tutkimuskohteen merkitseminen lähdeluetteloon

Tutkimuskohde tai -kohteet merkitään lähdeluetteloon ensimmäisenä seuraavanlaisesti: Kirjainlyhenne = kirjoittajan Sukunimi, Etunimi painovuosi: *Teos (kursiivilla)*. Kustannuspaikka: Kustantaja. (HUOM! Ei painopaikka; kustannuspaikka on yleensä merkitty teoksen nimiösivulle kustantajan nimen yhteyteen. Jos kustannuspaikkaa ei mainita lähdeessä, merkitään sen kohdalle: sine loco. Jos kustannusvuosi ei selviä, merkitään sen paikalle: sine anno).

ESIMERKKI 18.

E = Kivimaa, Arvi 1930: *Epäjumala. Romaani*. Helsinki: Otava.

PH = Talvio, Maila 1901/1956: *Pimeänpirtin hävitys. Kootut teokset II*. Helsinki: WSOY.

* Nimiölehdeltä ilmenee teoksen kokonaisotsikko: Kivimaan tapauksessa teoksen koko otsikko on siis *Epäjumala. Romaani*.

* Jos teoksesta käytetään muuta kuin ensimmäistä painosta, laitetaan ensimmäisen painoksen vuosiluku ennen vinoviivaa. Samaa käytäntöä noudatetaan myös tutkimuskirjallisuuden kanssa.

* Koska kyseinen tutkittava kaunokirjallinen teos, romaani, on osa koottuja teoksia, kursivoidaan käytetty romaani sekä ilmaistaan kokonaisteos.

Tutkimuskirjallisuuden merkitseminen lähdeluetteloon

Tutkimuskirjallisuus tulee lähdeluetteloön aakkosjärjestyksessä tutkittavan kaunokirjallisuuden jälkeen. Seuraavassa esimerkkejä erilaisten lähdekirjojen merkitsemisestä.

Monografia

Monografia merkitään lähdeluetteloön seuraavan kaavan mukaisesti:

Sukunimi, Etunimi painovuosi: *Teos (kursiivilla)*. (Mahdollisen uusintapainoksen numero.) (Mahdollisen julkaisusarjan nimi.) Kustannuspaikka: Kustantaja.

ESIMERKKI 19.

Alhoniemi, Pirkko 1972: *Idylli särkyä. Kansallisromanttisten ideaalien mureneminen jälkiromantiikan ja realismin kauden kirjallisuudessamme*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 305. Helsinki: SKS.

Alhoniemi, Pirkko 1989: *Isät, pojat, perinnöt. Bertel Kihlmanin ja Christer Kihlmanin kirjallisesta tuotannosta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 499. Helsinki: SKS.

Greenfeld, Liah 1992/1994: *Nationalism. Five Roads to Modernity*. 2nd printing. Cambridge and London: Harvard University Press.

Kämäräinen, Juha & Haapasalo, Lenni 1998: *Hyperteksti. Laatiminen ja käyttö oppimisen, tiedonhankinnan ja kirjallisuuden näkökulmista*. Joensuu: Medusa-Software.

Laitinen, Kai 1981/1997: *Suomen kirjallisuuden historia*. 4. uusittu painos. Helsinki: Otava.

* Ensipainos ilmoitetaan tekijän nimen jälkeen ennen vinoviivaa ja käytettyä painosta.

* Jos kirjoittajia on useita, aakkostetaan teos nimiösivulla ensimmäiseksi mainitun tekijän mukaan.

* Jos samalta tekijältä on useita teoksia, ne ilmoitetaan ilmestymisvuosien mukaisessa järjestyksessä.

Antologiassa julkaistu artikkeli

Kokoelmateoksissa olevat artikkelit merkitään artikkelin kirjoittajan mukaan seuraavasti:

Sukunimi, Etunimi painovuosi: Artikkelin nimi. Teoksessa *Julkaisun nimi (kursiivilla)*. Teoksen Toimittaja/toimittajat lyhenteenä Toim. (tai ao. kirjan kielellä). (Painos mikäli muu kuin ensimmäinen.) (Mahdollisen julkaisusarjan nimi.) Kustannuspaikka: Kustantaja.

ESIMERKKI 20.

Bauman, Zygmunt 1996/1998: *From Pilgrim to Tourist – or a Short History of Identity*. Teoksessa *Questions of Cultural Identity*. Eds. Stuart Hall & Paul du Gay. 3rd Edition. London and Thousand Oaks and New Delhi: Sage Publications.

Jauss, Hans Robert 1979: *Literaturgeschichte als Provokation der Literaturwissenschaft*. Teoksessa *Literaturästhetik. Theorie und Praxis*. München: Hrsg. Rainer Warning. Wilhelm Fink Verlag.

Koskela, Hille 1997: Tilapuoli sukupuoli. Teoksessa *Tila, paikka, maisema. Tutkimusretkiä uuteen maantieteeseen*. Toim. Tuukka Haarni, Marko Karvinen, Hille Koskela & Sirpa Tani. Tampere: Vastapaino.

Lappalainen, Päivi 1998a: Realismi ja naisen ruumis. Teoksessa *Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin kysymyksestä*. Toim. Päivi Lappalainen. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 28. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus.

Lappalainen, Päivi 1998b: Realismista – puolesta ja vastaan. Katsaus realismia koskeviin keskusteluihin. Teoksessa *Uudessa valossa. Kirjoituksia realismin kysymyksestä*. Toim. Päivi Lappalainen. Taiteiden tutkimuksen laitos, Sarja A, n:o 28. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus.

Williams, Anna 1997: *Kvinna och åttitalsförfattare. Victoria Benedictsson, Anne Charlotta Leffler och Alfhild Agrell i litteraturhistoria*. Teoksessa *Bakom maskerna. Det dollda buskapet hos kvinnliga 1880-talsförfattare*. Red. Yvonne Leffler. Karlstad: Högskolan i Karlstad.

* Samana vuonna ilmestyneet saman tekijän julkaisut erotetaan toisistaan kirjaimilla a, b, c jne. teosten/artikkeleiden aakkosjärjestyksen mukaan.

* Vieraskielisten antologioiden toimittaja ilmaistaan ko. kielellä (esim. Ed/Eds, Red.).

Myös uusintapainokset merkitään ko. kielellä (esim. 3rd Edition; 2nd Printing). Teoksessa-sana tulee kuitenkin kaikissa tapauksissa suomen kielellä.

Käännösteokset

Käännösteokset merkitään lähdeluetteloon muuten samoin kuin alkukieliset monografia ja artikkelit, mutta niihin lisätään kääntäjän nimi.

ESIMERKKI 21.

de Beauvoir, Simone 1949/1993: *Toinen sukupuoli*. 2. painos. Lyhentäen suom. Annikki Suni. Helsinki: Kirjayhtymä.

Irigaray, Luce 1990/1993: *Je, tu, nous. Towards a Culture of Difference*. Transl. Alison Martin. New York and London: Routledge

Moi, Toril 1990: Feministinen, naispuolinen, naisellinen. Suom. Päivi Lappalainen. Teoksessa *Marginaalista muutokseen. Feminismi ja kirjallisuudentutkimus*. Toim. Pirjo Ahokas ja Lea Rojola. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 20. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus.

Morris, Pam 1993/1997: *Kirjallisuus ja feminismi. Johdatus feministiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Toim. ja suom. Päivi Lappalainen. Helsinki: SKS.

* Lähdeluetteloon merkitään alkukielisen teoksen ilmestymisvuosi ennen vinoviivaa ja käännöksen ilmestymisvuotta.

* Jos käännös on vieraskielisestä tekstistä toiseen vieraaseen kieleen, ilmaistaan kääntäjä käännöksen kielellä (esim. Transl., Övers.).

Lehtiartikkelit ja -arvostelut sekä aikakausijulkaisuissa ilmestyneet artikkelit

Lehtiartikkelit (sanomalehtikirjoitukset, myös päivänkritiikit) merkitään seuraavalla tavalla:

Sukunimi, Etunimi pp.kk.vvvv: Artikkelin nimi. *Lehti* (kursiivilla).

Aikakausijulkaisuissa ilmestyneet artikkelit merkitään seuraavalla tavalla:

Sukunimi, Etunimi vuosiluku: Artikkelin nimi. *Julkaisun nimi* (kursiivilla) mahdollinen volyyymi/sarjanumero, artikkelin sivunumerot.

Jos kirjoittajan nimeä ei saada selville, lähde ilmaistaan lehden nimellä. Joissakin lehdissä ei sivunumerointi ole vuosikerroissa juokseva. Silloin lehden ilmestymisnumero on ilmoitettava.

ESIMERKKI 22.

Laitinen, Kai 30.9.1989: Ikkunat auki Eurooppaan. *Helsingin Sanomat*.

Stockton, Sharon 1995: "The Self Regained": Cyberpunk's retreat to the Imperium. *Contemporary Literature* 36:4, 588–612.

Turpeinen, Jaakko 1995: Postmodernismi kirjallisuuden traditiossa. *Virke* 3, 18–19.

Jos artikkeli on kirjoitettu nimimerkillä tai kirjainlyhenteellä ja tekijän oikea nimi pystytään jäljittämään, kirjoitetaan oikea nimi hakasulkuihin. (Leipätekstin sisäviitteessä nimi merkitään kokonaisuudessaan.)

ESIMERKKI 23.

W.[adenström], E.[rkki] 1928: Pikapiirtoja nuorvoimalaisesta kirjailijapolvesta. *Nuori Voima* 20, 361–366.

Painamattomien lähteiden merkitseminen

Painamattomat lähteet merkitään samoin kuin painetut, kuitenkin niin, että käytetyn lähteen luonne ja säilytyspaikka on mahdollisimman tarkasti ilmaistu. Painamattomia lähteitä ovat esimerkiksi pro gradu- ja lisensiaatintutkielmat, kirjeet, haastattelut, nauhoitteet ja sekä internet-artikkelit. Painamattomat lähteet sijoitetaan lähdeluetteloon tutkimuskirjallisuuden jälkeen, ja ne erotetaan muusta käytetystä tutkimuskirjallisuudesta otsikoimalla lähdeluetteloon Painamattomat lähteet. Seuraavassa esimerkkejä.

Pro gradu - ja lisensiaatintutkielma

Tutkielmiin viitataan seuraavan kaavan mukaisesti:

Tekijän Sukunimi, Etunimi hyväksymisvuosi: Tutkielman nimi. Tutkielman aste. Oppiaine. Hyväksymispaikkakunta: Yliopisto.

ESIMERKKI 24.

Päivärinte, Sari 1992: Riippuu ihan meistä, mitä kaikki on. Antti Hyryn novellien kerronta, henkilökuvaus ja maailmankuva. Pro gradu -tutkielma. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Rojola, Lea 1989: Yksilö, yhteisö ja tarina. Volter Kilven Saaristosarjan kerronnan analyysi. Lisensiaatintutkimus. Kotimainen kirjallisuus. Turku: Turun yliopisto.

Kirjeet

Kirjeet merkitään seuraavasti: Lähettäjän Sukunimi, Etunimi päiväys: X:n (lähettäjän) kirje Y:lle (vastaanottaja). Säilytyspaikka.

ESIMERKKI 25.

Kailas, Uuno 18.2.1931: Kailaan kirje Friedebert Tuglakselle. SKS:lle Tarton kirjallisuusmuseosta kopioitu materiaali, rulla no 10 (710/1612). SKS/KirA, Helsinki.

Rantamala, Irmari 16.5.1915: Irmari Rantamalan kirje Eino Railolle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjekokoelma 137. SKS:n kirjallisuusarkisto, Helsinki.

Nauhoite, haastattelut

Nauhoitteet ja haastattelu merkitään seuraavasti: Haastateltavan Sukunimi, Etunimi haastattelu-aika: Haastattelupaikka: Haastattelija. Säilytyspaikka.

ESIMERKKI 26.

Koskenniemi, Vieno 1976: Kirjallisuushaastattelujen tukihaastattelu Helsingissä. Haastattelijana Eero Saarenheimo. Litteraation kopio. SKS/KirA A 34477, Helsinki.

Suulliset tiedot

Suullisia tietoja merkitään seuraavasti:

Tiedon antajan Sukunimi, Etunimi aika: Mikä tieto ja kenelle annettu, miten, missä (radio- ja televisio-ohjelmista ohjelman nimi ja toimittaja mainittava, filmistä teoksen ja ohjaajan nimi).

ESIMERKKI 27.

Haavikko, Ritva 18.11.1982: Radio-ohjelma Sinuhe egyptiläisen syntyvaiheita, kerrotut, sanottavaa. Toim. Ritva Haavikko. Yleisradion rinnakkaisohjelma.

Korolainen, Tuula 1988: Äänikirja *Kahdeksan nykykirjailijaa. Ilpo Tiihonen*. Jakso 8/8. Oy Yleisradio Ab. Tallennepalvelu.

Internet-lähteet

Kuten painettujen julkaisujen merkitsemisessä myös elektronisten lähteiden merkitsemisessä tulee lähdeluettelon merkintöjen olla selviä ja johdonmukaisia. Internet-lähteistä pitää luettelossa ilmaista tekijän ja lähteen nimen lisäksi julkaisuaika (jos sellainen tieto on tarjolla). Internet-lähteen saatavuus ilmaistaan kertomalla, mistä dokumentti löytyy (verkko-osoite). Verkko-osoite kirjoitetaan aivan samalla tavalla kuin lähteessä (käyttämällä välimerkkejä, suuria/pieniä kirjaimia). Viittauksen ajankohta ilmaistaan hakasulkeissa [haettu pp.kk.vvvv].

ESIMERKKI 28.

Lehtonen, Kari 1997: *Internet-lähteisiin viittaaminen*.

<http://cs.stadia.fi/~lehtk/CSS/intlviit.html> [haettu 17.6.2010].

Sairaus-projekti 2009: *Sairauden kulttuuriset merkitykset ja modernisoituva Suomi*. <http://www.hum.utu.fi/oppiaineet/kotimainenkirjallisuus/henkilokunta/sairausprojekti.html> [haettu 9.9.2009].

* Alempi tapaus oli merkitty sisäviitteessä (Sairaus-projekti 2009), koska viitattiin koko www-sivustoon, ja siksi lähdeluettelossakin on sama viittausmerkintä.

Lyhenteet

Jos käyttää lyhenteitä niin painetuista kuin painamattomista lähteistä, tulee ne selvittää lähdeluettelon lopussa. Lyhenteet erotetaan muusta lähdeluettelosta otsikolla Lyhenteet.

ESIMERKKI 29.

KTSV = Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirja

SKS/KirA = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto

3.3. Lyhenteet ja pikkusanat sulkeissa

Lähde ilmoitetaan useimmiten tyyliin (Grönstrand 2008, 373), mutta joskus sulkeiden sisällä käytetään tiettyjä lyhenteitä. Tässä tavallisimmat lyhenteet ja niiden selitykset:

ks. = katso (ks. Lappalainen 1998, 15)

Lyhennettä käytetään silloin, kun viitataan toisen käden lähteeseen ja kun jostain syystä ei ole mahdollista tai järkevää käyttää alkuperäislähdettä/-lähteitä.

vrt. = vertaa (vrt. Rossi 2009, 88–89)

Osoitetaan, että ajatus on peräisin Rossilta, vaikka tutkielmassa ei lainata suoraan kyseistä kohtaa.

myös, mm. (myös Nissilä 2007; 2009)

Osoitetaan, että erittäin monet tutkijat ovat kirjoittaneet samasta aiheesta. Heitä on niin paljon (mm. Rastas, Huttunen & Löytty 2005), ettei kaikkia voi tai kannata mainita.

passim. = lat; siellä täällä

Näkee käytettävän joskus. Se tarkoittaa, että tieto, johon viitataan, löytyy teoksesta pitkin matkaa, ei siis vain yhdestä tietystä paikasta, esim. (Melkas 2006, passim.).

Teknisiä ohjeita

***Kirjoita 1 ½ -rivivälillä, 12 pisteen kirjasimella!**

***Käytä molempien reunojen tasausta!**

***Kirjoita lukujen otsikot suuraakkosin, alalukujen otsikot pienaakkosin!**

***Aloita pro gradu-työssä uusi pääluku aina uudelta sivulta.**

***Kirjoita teosten nimet kursiivilla ja novellien ja artikkelien nimet lainausmerkkein sisään. Älä käytä lihavoitua tai alleviivausta.**

***Jätä pro gradussa oikeaan reunaan vähintään 2,5 cm marginaali, vasempaan reunaan 4 cm (koska gradun sitominen ”syö” osan paperista)!**

***Tee kappaleen ensimmäiselle riville vähintään sentin sisennys! Otsikon alla olevaan kappaleeseen ei tule sisennystä.**

***Sisennä kolmiriviset ja sitä pidemmät lainaukset! Riviväli 1, kirjasin edelleen 12 p.**

HUOM: Katso mallia sisällysluetteloon liitteestä IV, leipätekstiin liitteistä V–VI ja lähteisiin liitteestä VII.

Matka minuuden yöpuoleen
Miehen homoidentiteetin ja tilan kokeminen
Christer Kihlmanin romaanissa *Gerdt Bladhs undergång*

Mikko Carlson
Pro gradu -tutkielma
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Huhtikuu 2000

LIITE II

”Ja se suo oli mielipuolten suku.”
Dekadentti synnyinseutu Joel Lehtosen teoksessa *Mataleena*

Tutkimusseminariesitelmä
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
Seminaarin ohjaaja: Lea Rojola
5.4.2000

Mirkka Mattheiszen
Opponentti: Niina Similä

LIITE III

Tekijän nimeen
Algot Untolan tekijänimet ja kuolema

Kaisa Kurikka
Kandidaatintutkielma
Kotimainen kirjallisuus
Historian, kulttuurin ja taiteiden
tutkimuksen laitos
Turun yliopisto
10.3.2008

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
1.1. Tutkimuksen lähtökohtia	2
1.2. Teoreettinen tausta	4
2. PAHA KAUPUNKI, HYVÄ LUONTO	7
2.1. Kaupunki Kalliossa, Kallio päähenkilössä	7
2.2. Lammassaaren väsyneet naiset	12
2.3. Valkoinen Rihmasto maan alla ja netissä	15
3. KOULU, PELON JA VALLAN OPETUSPAIKKA	18
3.1. Koulun ideaalioppilas	18
3.2. Pelon paikka ja Solidaarinen mantsakerho	20
3.3. Uudelleen koulutuksen seitsemän polkua	24
4. VASTARINNAN MAHDOLLISUUS	27
4.1. ”Raja on kynnyks”	27
4.2. Hirviöitä ja lumpeita – esityksiä maailmasta	29
5. LOPUKSI	31

LÄHTEET

LIITTEET

LIITE V

dekadenssin teksteissä mustat ja valkea naiset.¹ *Mataleenan* kertoja kohtaa äidissään nämä kaksi puolta. Hän on samaan aikaan pyhimys ja huora, elämän antaja ja tuhoaja, jonka rakkaus on tappavaa. Tarkan (1977, 66) mukaan Lehtosen sankarittaret edustavat kahta lajia, valkeita sovittavia äitihahmoja, joilla on yhteys Neitsyt Mariaan, ja tummia, demonisia viettelijättäriä. Vaikka kertoja rinnastaakin äitinsä pyhimyksen, on tämä mielestäni kuitenkin enemmän syntinen Maria Magdalena kuin puhdas neitsyt. Vaikka *Mataleena* on näöltään valkea, muistaa kertoja hänet lapsuuden kohtaamisen perusteella mustaksi. Kun kertoja sitten kuvaa vanhan äitinsä valkeana, johtuu se siitä, että juuri synnit ovat tämän pyhittäneet.

3. SYNNYINSEUDUN KORPIHELVETIT

3.1. Viettien raivoisa koski

Mataleenassa illusorinen vapaus paikantuu korkeisiin kyliin. Alhaalla ikuisessa korvessa asiat ovat toisin. Siellä on paahtavaa sekä yksinäistä ja ”[t]aivas on kuin alaspäin kääntynyt jättiläisuunin kita”. (M 8–11) Korpihelvetti ei ole kuitenkaan pelkästään ahdistava, vaan kovin ambivalentti. Kertoja kuvaa saloa samaan aikaan ahdistavaksi ja uhkaavaksi, mutta ihanaksi. Ambivalenssi viittaa siihen, miten raamatullinen taivas dekadenssissa on menettänyt uskottavuutensa, ja todellinen vapahdus saavutetaan tuhoutumisen ja kuoleman kautta, mitä helvettiin viittaava kuvasto korpiseutujen kuvailussa mielestäni korostaa.

Tulikuuman pätsin alla kyntää kertojan kullervomainen velipuoli kiroillen polttavalle auringolle. Se saa kertojan tuskaiseksi: ”Kiveäkö sinä leiviksi pehmität, veli?” (M 9) Dekadenssi määritellään usein porvarilliseksi ja aristokraattiseksi ilmiöksi, joka nostaa taiteen ja keinotekoisuuden aina luonnon edelle (esim. Weir 1995, xiiiBxv). Suomalaisessa kirjallisuudessa maaseutu ja luonto voivat toimia kaupungin rinnalla dekadenssin näyttämöinä. Kansan rappio näyttäytyy maan ankaruutena:

Ah, riekaleet ovat vaatteet joita [veljeni eukko] pesee, kuin reikiä vain kuin rääsyistä solmittua verkkoa vain ne karkeat rohdinhousut ja piikkopaidat. [...] Villi on suuri, louhinen salo, tuhannen kultaista hikipisaraa maksaa jokainen tähti, joka sen helmasta keltaisena nousee. (M 8–9)

1 Lyytikäinen (1997, 129) muistuttaa dekadenssin suosivan kahta naistyyppiä: kohtalokasta, tuhoavaa naista, joka vetoaa miehen ”elämelliseen” puoleen, sekä hyvään ohjaavia neitsyitä ja Madonnoja. Neitsyt Mariasta tuli 1800-luvun taitteessa suosittu aihe. Hänestä etsittiin sitä puhtautta, joka tuohon aikaan naisen julkiseen kuvasta oli katoamassa. (Dijkstra 1986, 17–18.)

yksilön identiteetin pohjaksi yhdistävän ja rakentavan samuuden. Romaanin maailmassa tällaista tilaa – tai oikeammin paikkaa – ei löydetä.

4.3. Hyväntekijästä hylkiöksi – Gerdt vs. Ari

Gerdtin seksuaalinen kaksoiselämä tulee julki nöyryyttävällä tavalla, kun Bladhien suvun ydinjoukko on kokoontunut päivälliselle estellen ja Gerdtin kotiin. Donald Blaad ja hänen poikansa Tornbjörn ovat ehdottomasti halunneet saapua vierailulle ja heillä on ilmeisen tärkeää asiaa.

Voitto Ruohonen (1995, 147) on nähnyt Bladhien perheen kokoontumisen eräänlaiseksi kronotoopin kaltaiseksi sosiaaliseksi tilanteeksi: ”porvarillisesta perheestä tulee arena, jonka sisällä ratkaistaan sosiaaliset voitot ja tappiot”.³ Kronotooppien tehtävä onkin tässä kohdin mielestäni kuvata sitä, miten nopeasti ja yllättävästi porvarillisen idyllin kronotooppi voi särkyä, kun sitä ylläpitävät sovinnaisuussäännöt murtuvat.

Kun toistaiseksi julkaisemattoman ”Rikos ja rangaistus” -lehden artikkelin valokopio on otettu esiin, ja tilanne selviää asianosaisille, Gerdtin identiteetti on täysin pirstaleina. Estellen tajunnassa puolestaan kulkevat läpi ne historian esiin nostamat henkilöt, jotka ovat saaneet tuomion niin sanotun huonon elämän (homouden) takia, vaikka ovatkin vain rakastaneet eri tavalla. Hän muistaa niin Ruotsin kuningas Maunu Eerikinpojan, jonka pyhä Birgitta tuomitsi helvettiin, ja kirjailija Oscar Wilden, joka virui Readingin vankilassa, kuin Hitlerin keskitysleirien vaaleanpunaisen kolmion kantajat, joille edes vapautuminen ei tuonut hyvitystä. Näin Gerdtia kohtaava ”julkinen skandaali” liitetään laajempiin yhteyksiin, historiasta hahmottuvaan homokertomukseen, jossa homoseksuaalin osa on halki aikojen pysynyt samana:

[...] denna klapjakt, detta överlägsna förakt, blott för denna enda, för henne i och för sig ofattbara, men uppenbart oskyldiga saks skull, denna lilla avvikelses skull, som gäller kärlek i sista hand, att älska [...] (G 272)

³ Ruohonen tarkoittaa tässä kronotoopilla sellaista sosiaalista tilannetta, jossa aika, paikka, teema ja rakenne liittyvät toisiinsa.

LÄHTEET

PAINETUT

PH = Talvio, Maila 1901/1956: *Pimeänpirtin hävitys*. Teoksessa *Kootut teokset II*. Helsinki: WSOY.

Grönstrand, Heidi 2008: Kaksi kieltä, kaksi kansaa. Teoksessa *Kansa kaikkivaltias. Suurlakko Suomessa 1905*. Toim. Pertti Haapala, Olli Löytty, Kukku Melkas & Marko Tikka. Helsinki: Teos.

Lappalainen, Päivi 2000: *Koti, kansa ja maailman tahraava lika. Näkökulmia 1880- ja 1890-luvun kirjallisuuteen*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Launis, Kati 2006: Miksi Lopo juo? Nainen ja alkoholi 1800-luvun ja 1900-luvun alun kirjallisuudessa. Teoksessa *Täysi kattaus. Ruokaa ja juomaa kirjallisuudessa*. Toim. Siru Kainulainen & Viola Parente-Čapková. Taiteiden tutkimuksen laitos. Sarja A, n:o 58. Turku: Turun yliopiston kotimainen kirjallisuus.

Lummaa, Karoliina 2007: Symboli ja allegoria. Runon piilomerkitysten jäljillä. Teoksessa *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Toim. Siru Kainulainen, Kaisu Kesonen & Karoliina Lummaa. Tampere: Vastapaino.

Löytty, Olli 2008: *Maltillinen hutu ja muita kirjoituksia kulttuurien kohtaamisista*. Helsinki: Teos.

Melkas, Kukku 2008: Apokalypsista uuteen luonnonjärjestykseen. Aino Kallaksen ”Pyhän joen kosto” ekologisena kannanottona. Teoksessa *Äänekäs kevät. Ekokriittinen kirjallisuudentutkimus*. Toim. Toni Lahtinen & Markku Lehtimäki. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rojola, Lea 2007: What Eva Ate: Or, the Power of the Name. Teoksessa *Women's Voices. Female Authors and Feminist Criticism in the Finnish Literary Tradition*. Eds. Päivi Lappalainen & Lea Rojola. *Studia Fennica, Litteraria 2*. Helsinki: Finnish Literature Society.

W. [adenström], E. [rkki] 1928: Pikapiirtoja nuorvoimalaisesta kirjailijapolvesta. *Nuori Voima* 20, 361–366.

PAINAMATTOMAT

Kilpi, Volter 31.5.1936: Volter Kilven kirje Lauri Viljaselle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto 289:33:2.

Sairaus-projekti 2009: *Sairauden kulttuuriset merkitykset ja modernisoituva Suomi*. <http://www.hum.utu.fi/oppiaineet/kotimainenkirjallisuus/henkilokunta/sairausprojekti.html> [haettu 9.9.2009].

1,5
cm

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

CARLSON, MIKKO: Matka minuuden yöpuoleen. Miehen homoidentiteetti ja tilan kokeminen
Christer Kihlmanin romaanissa *Gerdt Bladhs undergång*

Pro gradu -tutkielma, 94 s.
Kotimainen kirjallisuus
Huhtikuu 2000

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia miehen homoidentiteetin ja tilan kokemisen välistä yhteyttä Christer Kihlmanin romaanissa *Gerdt Bladhs undergång* (1987). Keskeisenä tutkimusongelmana on identiteetin esittämisen ja määrittämisen problematisointi yksilön ja tilan väliseksi suhteeksi.

Romaanin heteroseksuaalisena pidetyn miespäähenkilön identiteetti ajautuu kriisiin hänen homo-seksuaalisten suhteiden tultua julki. Tarkoituksena on osoittaa, miten yksilön identiteetti konstruoi-tuu erilaisissa tiloissa ja paikoissa, ja miten se kiinnittyy niihin. Erilaisiin sekä konkreettisiin että kuvitteellisiin tiloihin paikantumisen avulla sisäisesti hyvinkin ristiriitaiseksi nähdyt identiteetit tulevat mahdollisiksi. Tätä kautta ajatus seksuaalisen identiteetin olemuksellisuudesta kyseenalais-tuu uudesta näkökulmasta.

Tilat ja paikat nähdään tutkimuksessa yhtäältä valtasuhteita tuottavina elementteinä, toisaalta niihin romaanin maailmassa kytkeytyy erilaisia yhteiskunnallisia ja sosiaalisia aspekteja. Tällöin hahmote-taan yksityisen ja julkisen sfäärin identiteeteille esittämiä tai olettamia entiteettejä: pohdinnan alla ovat porvarilliset perheet, julkisen kuvan ja yhteiskunnallisen aseman identiteetille esittämät mah-dollisuudet ja rajat. Päähenkilölle identifioituminen edellämäinittuihin positioihin ei riitä, koska ne eivät tuota hänelle sisäistettyä itseidentiteettiä. Näin hän ajautuu etsimään vaihtoehtoa ulkomaisten poikabaarien homosuhteista, joihin sisältyy uusia identiteettimahdollisuuksia. Tämä kuvio hahmot-tuu identiteetin rakentumisen alkupisteen, kodin tilan, etsinnäksi.

Romaani representoi aikakautta, jossa yhteiskunnalliset diskurssit rinnastavat homouden ja uuden sairauden, aidsin. Aids toimii teoksen kohdistetun lukutavan kehikkona, koska sitä kautta voidaan tutkia identiteetin määrittymistä yhteiskunnallisissa ja sosiaalisissa diskursseissa. Diskurssien näh-dään vaikuttavan myös hegemonisten mieskuvien syntyyn.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä hyödynnetään mies- ja homotutkimusta, Michel Fou-cault'n ja Judith Butlerin genealogista kritiikkiä valtasuhteista, queer-teoriaa, myöhäismodernia itseidentiteetti- ja humanistisistaantieteellistä tila-problematiikkaa. Tavoitteena on hahmottaa uusia tapoja lähestyä Christer Kihlmanin teoksessa esiin nousevaa homo- ja heteroidentiteetin ristiriitaa ja sen ongelmallisuutta identiteetin essentiaalisuuden/konstruktivisuuden kannalta.

Asiasanat: homotutkimus, miestutkimus, identiteetti ja tila, seksuaalisuus

1,5
cm

2,5
cm